

Actuariële en bedrijfstechnische nota

Inhoud

1	Inleiding	5
1.1	Algemeen	5
1.1.1	Missie en visie	5
1.2	Statutaire omschrijving	5
1.3	Pensioenreglement Pensioenfonds ING 2020	5
1.4	Wederzijdse verplichtingen	5
1.5	Werkgevers	6
2	Organisatie, beheer en interne controle	7
2.1	Organisatie Pensioenfonds ING	7
2.2	Bestuur	8
2.2.1	Zittingsperiode	8
2.2.2	Taken en bevoegdheden Algemeen Bestuur	8
2.2.3	Beleid en beleidsvoornemens	8
2.2.4	Overlegstructuur	9
2.2.5	Compliance	9
2.3	Auditcommissie	9
2.4	Klachten- en Geschillencommissie	9
2.5	Sleutelfuncties	9
2.6	Externe partijen	10
2.7	Bestuursbureau	10
2.8	Verantwoordingsorgaan	10
2.8.1	Samenstelling VO	11
2.9	Intern toezicht	11
2.10	Algemene risicohouding, Beheersmaatregelen en interne controle	11
2.10.1	Integriteitbeleid	12
2.10.2	Risicobeheersing	12
2.10.3	Financieel crisisplan	13
2.10.4	Interne controle	14
2.11	Uitbestede werkzaamheden	14
2.11.1	Pensioenadministratie	14
2.11.2	Beheer beleggingen	15
2.11.3	Bewaarneming effecten en beleggingsadministratie	15

3	Pensioenreglement	16
3.1	Pensioenreglement Pensioenfonds ING 2020	16
3.2	Deelnemerschap	16
3.3	Toeslagverlening	16
4	Voorzieningen en vermogen	18
4.1	Voorzieningen	18
4.1.1	Voorziening Pensioenverplichtingen	18
4.1.2	Actuariële grondslagen voor Voorziening Pensioenverplichtingen	19
4.1.3	Frequentie aanpassing actuariële grondslagen	23
4.2	Bestemmingsreserve	23
4.3	Pensioenvermogen	24
4.4	Minimaal Vereist Eigen Vermogen	25
4.4.1	Beleggingsrisico	25
4.4.2	Risico van vooroverlijden	25
4.4.3	Risico van arbeidsongeschiktheid	25
4.5	Vereist Eigen Vermogen	26
4.5.1	Renterisico (S1)	26
4.5.2	Zakelijke waarden risico (S2)	27
4.5.3	Valutarisico (S3)	27
4.5.4	Grondstoffenrisico (S4)	27
4.5.5	Kredietrisico (S5)	27
4.5.6	Verzekeringstechnisch risico (S6)	28
4.5.7	Liquiditeitsrisico (S7)	28
4.5.8	Concentratierisico (S8)	29
4.5.9	Operationeel risico (S9)	29
4.5.10	Actief risico (S10)	29
5	Beleggingsbeleid	30
5.1	Doelstelling en risicohouding	30
5.2	Uitgangspunten van het strategisch beleggingsbeleid	31
5.3	Beleggingsproces	31
5.4	Waarderingsgrondslagen	35
6	Premiebeleid	36
6.1	De kostendeckende premie volgens de Pensioenwet	36
7	Financiële sturingsmiddelen	37
7.1	Premiebeleid	37
7.2	Beleggingsbeleid	37

7.3	Beleid ten aanzien van voorwaardelijke toeslagverlening	37
7.3.1	Wettelijke grens aan voorwaardelijke toeslagverlening	38
7.3.2	Leidraad toeslagverlening	39
Bijlage 1	Pensioenfondsdocumenten en pensioenreglement	41
Bijlage 2	Verklaring beleggingsbeginselen	42
Bijlage 3	Financieel Crisisplan	55
Bijlage 4	Verantwoording Prudent Person	65
Bijlage 5	Methode voor toetsing excassokosten-voorziening	72

1 Inleiding

1.1 Algemeen

Stichting Pensioenfonds ING (het Fonds) is een ondernemingspensioenfonds, opgericht op 1 januari 1995, ten behoeve van werknemers die vanaf deze datum of later, maar uiterlijk op 31 december 2013, in dienst zijn getreden of in dienst waren bij de rechtspersonen die deel uitmaken van ING Bank N.V. en ING Verzekeringen N.V., zoals bedoeld in de uitvoeringsovereenkomst en de daarin genoemde rechtsvoorgangers van de rechtspersonen.

1.1.1 Missie en visie

De missie van het Fonds luidt:

Wij geven op kwalitatief hoogwaardige wijze invulling aan de pensioenovereenkomsten die ING Bank en NN Group voor hun deelnemers bij PFI hebben ondergebracht.

De visie van het Fonds luidt:

Wij houden de komende jaren zicht op de externe ontwikkelingen en houden zo goed mogelijk grip op de daaruit voortvloeiende kansen en bedreigingen. Wij zijn voorbereid op de keuzes die de werkgevers en de wetgever maken, zodat wij een slagvaardig en toekomstbestendig pensioenfonds zijn en blijven. Daarbij staat voorop dat wij de pensioenen waardevast willen houden en met al onze deelnemers op begrijpelijke wijze willen communiceren.

1.2 Statutaire omschrijving

De statutaire omschrijving van het doel van het Fonds luidt als volgt: “Het Fonds heeft ten doel Pensioenen en/of andere uitkeringen te verstrekken ter zake van ouderdom en arbeidsongeschiktheid en ter zake van overlijden van de Deelnemers of Gewezen Deelnemers, overeenkomstig de bepalingen van de Pensioenreglementen.”

1.3 Pensioenreglement Pensioenfonds ING 2020

Het Fonds voert met ingang van 1 januari 2020 één pensioenreglement uit genaamd Pensioenreglement Pensioenfonds ING 2020. In dit reglement zijn alle pensioentoezeggingen ondergebracht die de aangesloten ondernemingen en haar rechtsvoorgangers tot en met 31 december 2013 met de werknemers zijn overeengekomen en voortvloeien uit de toen geldende reglementen.

1.4 Wederzijdse verplichtingen

De wederzijdse verplichtingen tussen de aangesloten ondernemingen en het Fonds zijn vastgelegd in een uitvoeringsovereenkomst die geldt sinds 2014. In deze uitvoeringsovereenkomst zijn onder andere de volgende onderwerpen geregeld:

- de door Werkgever aan het Fonds verstrekte en aanvaarde opdracht;
- de wederzijdse medewerking voor de vervulling van de taken en juistheid van de gegevens en inlichtingen;

- de vaststelling en afrekening van de bijdragen van de Werkgever in de uitvoeringskosten;
- de betalingsverplichtingen door de Werkgever en maatregelen ingeval van niet-nakoming;
- het betalingsvoorbehoud van de Werkgever;
- de informatieverstrekking van en aan de Werkgever;
- de vastlegging van de pensioenovereenkomst(en) in pensioenreglementen;
- de vermindering van pensioenaanspraken en pensioenrechten ingeval van een dekkingstekort;
- de voorwaardelijke toeslagverlening voor (Gewezen) Deelnemers en Pensioengerechtigden;
- de verplichtingen van het Fonds;
- de informatieplicht aan deelnemers;
- de correcte uitvoering en vrijwaring van het Fonds;
- de geschillenprocedures bij het niet nakomen van de verplichtingen;
- de inwerkingtreding en duur van de uitvoeringsovereenkomst.

1.5 Werkgevers

In deze ABTN worden met het begrip 'Werkgever' conform het Pensioenreglement Pensioenfonds ING 2020 de volgende entiteiten bedoeld:

- ING Bank Personeel B.V.;
- NN Insurance Personeel B.V; en
- NNIP Personeel B.V.;
- Alsmede hun rechtsvoorgangers en hun rechtsopvolgers.

2 Organisatie, beheer en interne controle

2.1 Organisatie Pensioenfonds ING

De actuele organisatie van het Fonds kan schematisch als volgt worden weergegeven:

Verantwoordingorgaan (VO)

- 3 leden op voordracht van deelnemers
- 5 leden op voordracht van pensioenge-rechtigden
- 1 lid op voordracht van Werkgever NN Group
- 1 lid op voordracht van Werkgever ING Bank

Algemeen Bestuur

1 onafhankelijke Voorzitter

- 1 Niet Uitvoerende Bestuurder op voordracht van werkgevers NN Group en ING Bank
- 2 Niet Uitvoerende Bestuurders op voordracht van werknemers
- 1 Niet Uitvoerende Bestuurder op voordracht van pensioengerechtigden

2 Uitvoerende Bestuurders

Auditcommissie (AC)

- 2 Niet Uitvoerende Bestuurders
- 1 externe adviseur

Bestuursbureau

Onder leiding van de Uitvoerende Bestuurders

2.2 Bestuur

Het Fonds heeft met ingang van 1 januari 2017 een omgekeerd gemengde bestuursmodel. Het Algemeen Bestuur bestaat sinds die datum uit zeven bestuursleden:

- Eén onafhankelijke Voorzitter.
- Twee Uitvoerende Bestuurders.
- Vier Niet Uitvoerende Bestuurders, waarvan er twee op voordracht van de gekozen Werknemers in het Verantwoordingsorgaan, één op voordracht van de gekozen Pensioengerechtigden in het Verantwoordingsorgaan en één op voordracht van de Werkgevers.

2.2.1 Zittingsperiode

De Niet Uitvoerende Bestuurders - de onafhankelijke Voorzitter valt daar ook onder - hebben zitting voor een periode van vier jaar. Zij treden af volgens een door het Algemeen Bestuur vastgesteld rooster. De Niet Uitvoerende Bestuurders komen onmiddellijk voor herbenoeming in aanmerking voor een periode van vier jaar, met dien verstande dat zij niet meer dan tweemaal achtereenvolgend kunnen worden herbenoemd. De Uitvoerende Bestuurders zijn in principe aangesteld voor onbepaalde tijd.

2.2.2 Taken en bevoegdheden Algemeen Bestuur

- Het Algemeen Bestuur is belast met de algemene leiding van het Fonds en geeft uitvoering aan de Statuten. Tot de taak van het Algemeen Bestuur behoort in ieder geval het nemen van besluiten waarvoor een belangenafweging dient plaats te vinden tussen de belangen van de verschillende belanghebbenden die betrokken zijn bij het Fonds. Daarnaast stelt het Algemeen Bestuur de beleidskaders vast waarbinnen de Uitvoerende Bestuurders de dagelijks aansturing van het Fonds verrichten.
- De Uitvoerende Bestuurders zijn gezamenlijk belast met de dagelijkse leiding van het Fonds. Tot het gezamenlijke aandachtsgebied van de Uitvoerende Bestuurders behoren alle zaken van dagelijks beheer op het gebied van deelnemersadministratie, vermogensbeheer, actuariële zaken, communicatie, risicomanagement, zaken van boekhoudkundige aard, juridische zaken en het secretariaat.
- Naast de algemene Bestuurstaken die elke bestuurder heeft, is de kerntaak van de Niet Uitvoerende Bestuurders het (intern) toezicht houden. Dit houdt in dat er toezicht wordt gehouden op het Algemeen Bestuur als geheel, het beleid van het Algemeen Bestuur en de uitvoering van de taken door de Uitvoerende Bestuurders. Ook houden de Niet Uitvoerende Bestuurders toezicht op de algemene gang van zaken in het Fonds, de financiële informatieverschaffing door het Fonds, een adequate risicobeheersing en de evenwichtigheid van de belangenafweging. Daarbij worden zij ondersteund door de Auditcommissie en de sleutelfunctiehouders.

Dit is ook vastgelegd in de Statuten en daarnaast geldt voor het Algemeen Bestuur het 'Bestuursprotocol' en het 'Geschiktheidsplan' met daarin opgenomen het 'Opleidingsplan'.

2.2.3 Beleid en beleidsvoornemens

Het beleid en de beleidsvoornemens van het Fonds worden vastgelegd in een jaarlijks op te stellen beleidsplan en onderbouwd met een begroting.

2.2.4 Overlegstructuur

De Uitvoerende Bestuurders vergaderen in de regel twee keer per maand. Het Algemeen Bestuur vergadert in de regel één keer per maand en de Niet Uitvoerende Bestuurders vergaderen één keer per kwartaal.

Naast deze bestuursvergaderingen vergadert het Algemeen Bestuur vier keer per jaar met het Verantwoordingsorgaan en ook de Niet Uitvoerende Bestuurders vergaderen vier keer per jaar met het Verantwoordingsorgaan.

2.2.5 Compliance

Het Algemeen Bestuur vindt het belangrijk om belangenverstrengeling en iedere schijn van belangenverstrengeling tussen de functie van bestuurslid in het Algemeen Bestuur en de Auditcommissie enerzijds, en de hoofdfunctie of eventuele andere nevenfuncties van bestuursleden anderzijds te voorkomen. Op grond van de gedragscode van het Fonds dienen belangenconflicten bij de externe compliance officer van het Fonds te worden gemeld.

2.3 Auditcommissie

Het Fonds heeft een Auditcommissie ingesteld die de Niet Uitvoerende Bestuurders ondersteunt bij het uitoefenen van intern toezicht ten aanzien van:

- De risicobeheersing;
- Het beleggingsbeleid: waarbij de nadruk ligt op de beleggingsprocessen;
- De financiële informatieverschaffing door het Fonds.

2.4 Klachten- en Geschillencommissie

Het Fonds heeft een Klachten- en Geschillencommissie ingesteld, die klachten en geschillen over de uitvoering van het huidige pensioenreglement en voorgaande pensioenreglementen behandelt.

2.5 Sleutelfuncties

Het Fonds heeft de drie sleutelfuncties, te weten de risicobeheerfunctie, de interne auditfunctie en de actuariële functie, als volgt ingevuld:

Sleutelfunctie	Houderschap
Actuariel	Actuaris Bestuursbureau
Risicobeheer	Risk manager Bestuursbureau
Interne audit	Externe deskundige Bestuursbureau

De taken van de sleutelfunctiehouders zijn vastgelegd in het Reglement Auditcommissie. Een nadere uitwerking van de taken, rollen en aandachtsgebieden is vastgelegd in respectievelijk het Actuarieel Charter, het Risk Management Charter en het Charter Interne audit. De hiërarchische en functionele rapportagelijnen en escalatielijnen zijn vastgelegd in het Bestuursprotocol.

2.6 Externe partijen

Externe partijen met een formele, statutaire rol zijn:

- EY als externe accountant/auditor; en
- Mercer (Nederland) B.V. als waarmerkend actuaris.

De rol van externe compliance officer van het Fonds is belegd bij Compliance-i-Consultancy.

2.7 Bestuursbureau

Het Fonds beschikt over een Bestuursbureau dat het Algemeen Bestuur ondersteunt bij de uitoefening van zijn taken. Het Bestuursbureau staat onder leiding van de Uitvoerende Bestuurders en opereert binnen de beleidslijnen die door het Algemeen Bestuur zijn en worden bepaald. Het Bestuursbureau draagt zorg voor het verstrekken van de nodige (management)informatie.

2.8 Verantwoordingsorgaan

Het Fonds heeft een Verantwoordingsorgaan (VO). Het Algemeen Bestuur legt verantwoording af aan het VO over het gevoerde beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. De Niet Uitvoerende Bestuurders leggen verantwoording af aan het VO over het interne toezicht.

Het VO kan, conform de wet, gevraagd of ongevraagd advies uitbrengen over:

- het vaststellen en wijzigen van de faciliteitenregeling voor Bestuursleden;
- het wijzigen van het beleid ten aanzien van het Verantwoordingsorgaan;
- het beleid inzake beloningen;
- de vorm en inrichting van het intern toezicht;
- het vaststellen en wijzigen van de Klachten- en Geschillenprocedure;
- het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid;
- gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het Fonds of de overname van verplichtingen door het Fonds;
- liquidatie, fusie of splitsing van het Fonds;
- het sluiten, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst; en
- het omzetten van het Fonds in een andere rechtsvorm, als bedoeld in Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek.

Voor het Verantwoordingsorgaan geldt het 'Reglement van het Verantwoordingsorgaan', waarvan het 'Verkiezingsreglement van het Verantwoordingsorgaan' onderdeel uitmaakt.

2.8.1 Samenstelling VO

Het VO bestaat uit tien leden. Drie leden van het VO vertegenwoordigen de Werknemers in de zin van de Statuten, vijf leden vertegenwoordigen de Pensioengerechtigden, één lid vertegenwoordigt de Werkgever ING Bank en één lid vertegenwoordigt de Werkgever NN Group.

De leden van het VO die Werknemers en Pensioengerechtigden vertegenwoordigen, worden, na verkiezingen te houden onder de Deelnemers respectievelijk de Gewezen Deelnemers en Pensioengerechtigden, voorgedragen door respectievelijk Deelnemers en Pensioengerechtigden.

De leden uit het VO die de Werkgever ING Bank en de Werkgever NN Group vertegenwoordigen worden voorgedragen door respectievelijk de Werkgever ING Bank en de Werkgever NN Group. De leden worden benoemd voor vier jaar.

2.9 Intern toezicht

Met de invoering van het omgekeerd gemengd bestuursmodel wordt het interne toezicht uitgevoerd door de Niet Uitvoerende Bestuurders. Een samenvatting van het oordeel en de bevindingen van de Niet Uitvoerende Bestuurders wordt in het bestuursverslag van het Fonds opgenomen.

2.10 Algemene risicohouding, Beheersmaatregelen en interne controle

De algemene risicohouding¹ van het Algemeen Bestuur is als volgt omschreven: De risicohouding van het Fonds is te kenschetsen als kritisch. Het Algemeen Bestuur is zich zeer bewust van de verantwoordelijkheid die het draagt ten opzichte van de deelnemers en is daarom terughoudend bij de afweging van risico's in haar besluitvorming en beleidsuitvoering.

Deze algemene risicohouding is als volgt uitgewerkt in risicohouding per beleidsdomein:

1. Kapitaalmanagement (gebalanceerd):
Beleggingsrisico lopen is noodzakelijk gegeven de indexatie-ambitie van het Fonds, maar alleen als de risico's inzichtelijk zijn en uitlegbaar aan de deelnemers en stakeholders.
2. Reputatiemanagement (kritisch):
Het maken van keuzes, hoe evenwichtig ook, is noodzakelijk en deze dragen wij zo duidelijk mogelijk uit in lijn met onze kernwaarden. Integriteits-issues worden niet getolereerd.
3. Product en uitbesteding (kritisch):
De dienstverlening van het Fonds is van hoge kwaliteit en dit vereist een hoge mate van in control zijn over de processen en een hoge professionele standaard van de uitvoeringsorganisaties.
4. Gedrag en cultuur (gebalanceerd):

---

¹ De algemene risicohouding moet worden onderscheiden van het wettelijke, formele begrip 'risicohouding'. Deze laatste beperkt zich tot beleggingsrisico en is in de wet omschreven als de mate waarin het fonds bereid is (beleggings-)risico's te lopen om de doelstellingen van het fonds te realiseren en de mate waarin het fonds beleggingsrisico's kan lopen gegeven de kenmerken van het fonds. Deze risicohouding komt aan de orde in paragraaf 5.1.

Wij vinden het belangrijk om samen te werken aan het behalen van onze resultaten en deadlines. Dat doen wij op professionele wijze waarbij we elkaar durven aan te spreken op eenieders bijdrage.

Toelichting op de 5 risicohoudingen:

- **Nul** (1): In dit geval is de risicohouding gekenmerkt door de wens dat er geen risico's worden genomen, op basis van de visie dat de gewenste 'opbrengst' vereist dat een minimaal niveau blootstelling aan risico's aanvaardbaar is.
- **Kritisch** (2): De risicohouding is gekenmerkt door de wens de mate van blootstelling aan risico's relatief laag te houden, op basis van de visie dat de gewenste 'opbrengst' vereist dat een relatief laag niveau van blootstelling aan risico's aanvaardbaar is.
- **Gebalanceerd** (3): Deze risicohouding is gekenmerkt door de wens de mate van blootstelling aan risico's te balanceren, op basis van de visie dat de gewenste 'opbrengst' vereist dat een gebalanceerd niveau van blootstelling aan risico's aanvaardbaar is.
- **Opportuun** (4): Deze risicohouding is gekenmerkt door de wens de mate van blootstelling aan risico's relatief hoog te houden, op basis van de visie dat de gewenste 'opbrengst' vereist dat een relatief hoog niveau van blootstelling aan risico's aanvaardbaar is.
- **Gemaximeerd** (5): In dit geval is de risicohouding gekenmerkt door de wens dat de blootstelling aan risico's maximaal is, op basis van de visie dat de gewenste 'opbrengst' vereist dat een maximaal hoog niveau van blootstelling aan risico's aanvaardbaar is.

2.10.1 Integriteitbeleid

Het Fonds kent een Integriteitbeleid. Het doel van het Integriteitbeleid is het stimuleren van de aan het Fonds verbonden personen om integer te handelen, dat wil zeggen te handelen in overeenstemming met de maatschappelijk geaccepteerde waarden en normen en de toepasselijke wet- en regelgeving.

In het Integriteitbeleid is een aantal integriteitrisico's onderkend en zijn beheersmaatregelen geformuleerd. De beheersmaatregelen en de integriteitwaarborgen zijn daarnaast verder vastgelegd in verscheidene Fondsdocumenten op het gebied van met name Compliance en bescherming persoonsgegevens. Conform het Integriteitbeleid vindt periodiek een risicoanalyse plaats; over de naleving wordt periodiek gerapporteerd.

Personen die direct of indirect bij transacties van het Fonds in financiële instrumenten betrokken zijn, of over voorwetenschap kunnen beschikken, zijn als 'insider' aangemerkt. Voor hen zijn in de Gedragscode van het Fonds specifieke regels voor het verrichten van eigen transacties opgenomen.

2.10.2 Risicobeheersing

Het risicomangement van het Fonds richt zich in de eerste plaats op de strategische risico's, zoals de nakoming van de pensioenverplichtingen en compliance. Voor de meer tactische en operationele risico's ziet het Fonds ook nadrukkelijk toe op de uitbestede werkzaamheden, zoals op het gebied van de pensioenadministratie, beleggingen en beleggingsadministratie.

Gegeven het belang van risicomangement heeft het Fonds een Sleutelfunctiehouder die tevens Hoofd Risk Management is en Risico Management vervuller(s). Samen vormen ze de afdeling Risk Management. De afdeling rapporteert onafhankelijk aan het Algemeen Bestuur over zowel financiële als niet-financiële risico's en over de effectiviteit van genomen maatregelen. Verder wordt de adequate organisatie van het integrale risicomangement bevorderd door Risk Management naast de directe rapportagelijijn naar het Algemeen Bestuur een directe rapportagelijijn heeft aan de Niet Uitvoerende Bestuurders.

Om de risico's bij de strategische en operationele doelstellingen van het Fonds te onderkennen en te beheersen doorloopt het Fonds de volgende stappen:

- Het opzetten en actualiseren van het Risk Management Framework;
- Vaststellen van de risicobereidheid;
- Identificeren, meten van risico's;
- Inrichten van de interne beheersingsorganisatie;
- Managen van het risicoprofiel;
- Monitoren van de effectieve werking van maatregelen;
- Zo nodig bijstellen van beheersingsmaatregelen.

Het Fonds maakt in zijn risicobeleid zoals gezegd onderscheid naar financiële en niet-financiële risico's (zie onderstaande tabel). Het Risk Management Framework van het Fonds beschrijft het beleid voor alle risicocategorieën. Het framework is voor de balansrisico's een aanvulling op het balansbeheerplan dat met name de strategische risicobeheersingsmaatregelen omvat. Op basis van de periodieke verantwoording over de effectiviteit van de werking van maatregelen vinden eventuele bijstellingen plaats en wordt het framework geactualiseerd en vastgesteld door het Algemeen Bestuur.

Financiële risico's	Niet- Financiële risico's
Solvabiliteitsrisico	Omgevingsrisico
Renterisico	Operationeel risico
Valutarisico	Uitbestedingsrisico
Marktrisico	Integriteitsrisico
Liquiditeitsrisico	Juridisch risico
Concentratierisico	IT risico
Kredietrisico	
Verzekeringstechnisch risico	
Actief risico	

2.10.3 Financieel crisisplan

Het Fonds heeft in het kader van artikel 145 van de Pensioenwet en de Beleidsregel financieel crisisplan pensioenfonds een financieel crisisplan opgesteld waarin een beschrijving wordt gegeven van de maatregelen die het Algemeen Bestuur op korte termijn effectief kan inzetten, als de beleidsdekkingsgraad onder de vereiste dekkingsgraad ligt of zeer snel daalt naar dit niveau, waardoor het realiseren van de doelstelling van het Fonds in gevaar zou kunnen komen. Dit financieel crisisplan is als bijlage 3 bij deze ABTN opgenomen.

2.10.4 Interne controle

Het Algemeen Bestuur stelt beleid op, richt de processen in en stuurt en motiveert de medewerkers op zodanige wijze dat de bedrijfsvoering van het Fonds op integere en beheerste wijze plaatsvindt. Het Algemeen Bestuur is zich er van bewust dat zij risico's neemt om haar doelstellingen te realiseren en heeft daartoe een risicobereidheid en risicohouding vastgesteld waarmee het toegestane risiconiveau is vastgelegd. Het Algemeen Bestuur heeft daarbij onder meer een risicobeheersings- en controlesysteem ingericht waarmee het de risico's, waaraan het Fonds wordt blootgesteld bij het nastreven van haar doelstellingen, identificeert, analyseert en beheerst en de werking ervan regelmatig evalueert. Het Algemeen Bestuur neemt daarbij in ogenschouw dat een groot deel van de activiteiten uitbesteed is aan derden.

Het risicobeheersings- en controle systeem (ICS-proces, ICS = In Control Statement) bestaat uit de volgende onderdelen:

- Het vaststellen van doelstellingen, beleid, risicobereidheid en risicohouding;
- Het implementeren van doelstellingen, beleid, risicobereidheid en risicohouding in (externe) processen en/of projecten;
- Het signaleren, inschatten en vaststellen van risico's;
- Het mitigeren van risico's met aantoonbare (key) controls;
- Het signaleren, registreren, vaststellen en oplossen van bevindingen (issues, incidenten, verbeteracties en risicosignaleringen);
- Het evalueren van de bevindingen en de effectiviteit van de key controls, in een afstemmingsoverleg (effectiviteitsoverleg);
- Het onafhankelijk toetsen van het ICS-proces via beoordelingen (risicoscans) door de afdeling Risicomanagement en middels interne audits door de interne auditor.
- Het rapporteren over het ICS-proces en de uitkomsten daarvan in de ICS-rapportage.

2.11 Uitbestede werkzaamheden

Een aantal werkzaamheden van het Fonds, die andere partijen beter of tegen lagere kosten kunnen doen, is uitbesteed. De belangrijkste uitbestedingen worden in deze paragraaf genoemd. De uitbestedingen vinden plaats binnen het door het Fonds opgestelde Uitbestedingsbeleid. Daarin zijn de beleidsuitgangspunten in geval van uitbesteding vastgelegd. Doelstelling bij het Uitbestedingsbeleid is onder meer het waarborgen van de kwaliteit van de dienstverlening door de uitbestedingspartners en het waarborgen dat het Fonds steeds 'in control' is ten aanzien van de uitbestede processen.

2.11.1 Pensioenadministratie

De bij het Fonds ondergebrachte pensioenreglement wordt geadministreerd door AZL.

Periodiek en indien nodig tussentijds rapporteert AZL over de uitvoering van de pensioenregelingen. Voorts verstrekt AZL jaarlijks een ISAE 3402 rapportage en een ISAE 3000 rapportage.

2.11.2 Beheer beleggingen

Het Fonds laat zijn beleggingen vrijwel geheel beheren door externe vermogensbeheerders. Alleen de treasury-gerelateerde activiteiten zijn niet uitbesteed.

Het vermogensbeheer wordt uitgevoerd binnen de daartoe door het Fonds verleende mandaten.

Periodiek rapporteren de vermogensbeheerders over de resultaten van het gevoerde beleid en worden de beheerders op een aantal criteria beoordeeld door het Bestuursbureau.

2.11.3 Bewaarneming effecten en beleggingsadministratie

Northern Trust (NT) draagt zorg voor de bewaarneming van de effecten en de beleggingsadministratie van het Fonds. De bevoegdheden van de bewaarder zijn vastgelegd in een bewaarovereenkomst. De bewaarder rapporteert over de mate waarin de vermogensbeheerders voldoen aan de daaraan in mandaten gestelde voorwaarden (investment compliance). De activiteiten op het gebied van de beleggingsadministratie zijn contractueel vastgelegd.

NT rapporteert jaarlijks over de uitvoering van de werkzaamheden aan de hand van een SOC I rapportage.

3 Pensioenreglement

3.1 Pensioenreglement Pensioenfonds ING 2020

Vanaf 1 januari 2020 geldt het nieuwe pensioenreglement van het Fonds, het "Pensioenreglement Pensioenfonds ING 2020". Dit reglement is in twee regelingen onderverdeeld:

- De Basispensioenregeling 65. Deelnemers in deze regeling zijn:
  - de Gewezen Werknemer die geen pensioenaanspraken meer verwerft uit hoofde van deze pensioenregeling en die bij beëindiging van de deelneming een pensioenaanspraak heeft behouden jegens het Fonds, en
  - de Werknemer die - op 31 december 2013 en op 1 januari 2014 een arbeidsovereenkomst met de Werkgever had en vanaf 1 januari 2014 ononderbroken een arbeidsovereenkomst heeft met de Werkgever; én - uit hoofde van de per 1 januari 2020 geldende pensioenregeling geen pensioenaanspraken meer verwerft en een pensioenaanspraak heeft jegens het Fonds.
- De Basispensioenregeling 68. Deelnemer in de zin van deze pensioenregeling is de Werknemer of Gewezen Werknemer die in verband met op 31 december 2013 bestaande Arbeidsongeschiktheid recht had op premievrije voortzetting van de pensioenopbouw bij het Fonds en die per 1 januari 2020 nog steeds recht heeft op die premievrije voortzetting van de pensioenopbouw.

3.2 Deelnemerschap

Het Fonds kent op basis van de Statuten Deelnemers, Gewezen Deelnemers en Pensioengerechtigden. Deze groepen personen worden in het vervolg van deze ABTN tekstueel aangeduid als 'deelnemers' (zonder hoofdletter) als het de totale groep betreft. Daar waar specifiek één van de groepen wordt bedoeld, wordt de betreffende groep specifiek aangeduid.

Tot het thans met ingang van 1 januari 2020 geldende Pensioenreglement Pensioenfonds ING 2020 kunnen geen nieuwe Deelnemers meer toetreden. Deelnemers in deze regeling zijn de onder 3.1 genoemde Werknemers en Gewezen Werknemers.

3.3 Toeslagverlening

De mate van toeslagverlening is grotendeels afhankelijk van de dekkingsgraad. Pensioenfonds ING moet volgens de pensioenwetgeving toekomstbestendig kunnen indexeren. Deze wettelijke voorwaarden gaan uit van de DNB-beleidsdekkingsgraad. Binnen de wettelijke kaders hanteert het Fonds daarna een toeslagstaffel als leidraad voor het bepalen van de mate van toeslagverlening.

De toeslagambitie bedraagt 80% van de Toeslagmaatstaf. Wanneer de toeslagambitie niet in voldoende mate wordt gerealiseerd, zal de Werkgever géén aanvullende premie of bijstorting verschuldigd zijn.

Indien er naar het oordeel van het Bestuur in enig jaar sprake is van een ingrijpende wijziging in de financiële situatie of extreme situaties, zoals bijvoorbeeld loonontwikkelingen die significant uitkomen boven macro-economische ontwikkelingen, heeft het Bestuur de discretionaire bevoegdheid om af te wijken van de toeslagmaatstaf en geen toeslag of een lagere toeslag toe te kennen.

Op 1 januari 2020 kent het Fonds de onderstaande 3 toeslagenmaatstaven:

1. ING CAO loonsverhoging
2. NN CAO loonverhoging
3. De (afgeleide) prijsindex, max 3% per jaar

Bestemmingsreserve

Voor de groep van deelnemers die op 31 december 2013 in dienst was van ING en NN en dat nu nog is geldt in aanvulling op bovenstaande: het Fonds houdt een Bestemmingsreserve aan, zoals beschreven in paragraaf 4.2.

Extreme situaties

In het geval er sprake is van extreme situaties, bijvoorbeeld loonontwikkelingen die significant uitkomen boven macro-economische ontwikkelingen, heeft het Algemeen Bestuur de discretionaire bevoegdheid bij het toekennen van toeslagen af te wijken van de vastgestelde toeslagmaatstaf. De evenwichtige belangenafweging en (het behoud van) de (toekomstige) financiële draagkracht van het Fonds zijn hierbij de uitgangspunten van deze afweging.

4 Voorzieningen en vermogen

4.1 Voorzieningen

De Technische Voorzieningen van het Fonds bestaan uit de Voorziening Pensioenverplichtingen.

4.1.1 Voorziening Pensioenverplichtingen

De Voorziening Pensioenverplichtingen dient ter dekking van de pensioenverplichtingen van het Fonds en is post voor post vastgesteld met inachtneming van de actuariële grondslagen en veronderstellingen zoals hierna omschreven.

De Voorziening Pensioenverplichtingen is gebaseerd op de tot en met de balansdatum verkregen aanspraken op pensioen en omvat mede de Voorziening Excasso.

De Voorziening Pensioenverplichtingen is vastgesteld inclusief de rechten uit hoofde van herverzekering. De Voorziening Pensioenverplichtingen voor dit herverzekerde deel van de pensioenaanspraken is op dezelfde grondslagen vastgesteld.

In de berekening van de Voorziening wordt op de volgende wijze rekening gehouden met toeslagen en grondslagwijzigingen:

- Toeslagen, welke bij besluit door het Algemeen Bestuur zijn toegekend, ingaande de 1e van een bepaalde maand, worden per maandeinde voorafgaand aan deze datum in de Voorziening Pensioenverplichtingen verwerkt, indien het besluit voor die datum is genomen. Als voorbeeld: een toeslag per 1 januari van enig jaar wordt in de Voorziening van 31 december verwerkt.
- Grondslagwijzigingen, welke bij besluit door het Algemeen Bestuur zijn vastgesteld, worden:
  - Voor de berekening van de maand- en kwartaal-dekkingsgraden (marktwaarde, reëel, DNB) per eerstvolgende maandeinde/kwartaaleinde in de Voorziening Pensioenverplichtingen verwerkt;
  - Ten behoeve van de jaarrekening per het einde van het jaar verwerkt.

Indien na vaststelling van berekende dekkingsgraden wordt ontdekt, dat deze –ondanks waarborgen voor een juiste vaststelling– foutief zijn vastgesteld, dan wordt het volgende proces gevolgd:

1. Indien achteraf een fout geconstateerd wordt in een reeds gerapporteerde (DNB-)dekkingsgraad (hetzij op maand-, kwartaal- of jaarbasis), dan worden de Uitvoerende Bestuursleden (UB) daarvan op de hoogte gesteld.
2. De actuaris van het Fonds stelt vast, wat de oorzaak, de aard en de omvang is van de fout.
3. Fouten in de ingediende maand- en kwartaalstaten worden alleen gecorrigeerd en opnieuw aan DNB gerapporteerd met terugwerkende kracht, indien het doorvoeren van die correctie een impact heeft op de beleidsdekkingsgraad van tenminste 0,1%-punt. Fouten in de eigen, fondsspecifieke dekkingsgraden (marktwaarde-dekkingsgraad en reële dekkingsgraad) worden eveneens alleen gecorrigeerd indien de 12-maands-gemiddelden hiervan hierdoor veranderen met tenminste 0,1%-punt.
4. Het UB kan besluiten een lagere tolerantiegrens toe te passen. Indien het UB hiertoe besluit zal zij de motivatie hiervoor vastleggen in een uitvoeringsbesluit.
5. Fouten in de dekkingsgraad in de ingediende jaarstaten (DNB en/of DNB reëel) worden altijd gecorrigeerd en opnieuw gerapporteerd.

4.1.2 Actuariële grondslagen voor Voorziening Pensioenverplichtingen

De berekening van de pensioenverplichtingen is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen:

- *Rente*: de rekenrente voor de Voorziening Pensioenverplichtingen is gelijk aan de rentetermijnstructuur zoals DNB deze op basis van marktwaarnemingen vaststelt. DNB past daarna deze curve aan met de Ultimate Forward Rate (UFR). Het Fonds neemt voor de waardering van de pensioenverplichtingen de curve zonder deze aanpassingen. Het Fonds waardeert haar verplichtingen dus op marktwaarde. Voor de rapportages aan DNB hanteert het Fonds wel de door DNB aangepaste curve.
- *Sterfte*: Voor mannen en vrouwen wordt de Prognosetafel AG 2018 gehanteerd. Op de sterftetekansen worden daarnaast correctiefactoren toegepast om rekening te houden met het verschil tussen bevolkingssterfte en bestandssterfte. Deze correctiefactoren zijn voor het laatst vastgesteld in oktober 2016, op basis van een analyse door AonHewitt van de bestandssterfte tot en met 2015. Hierbij is uitgegaan van correctiefactoren voor het gehele Fonds.

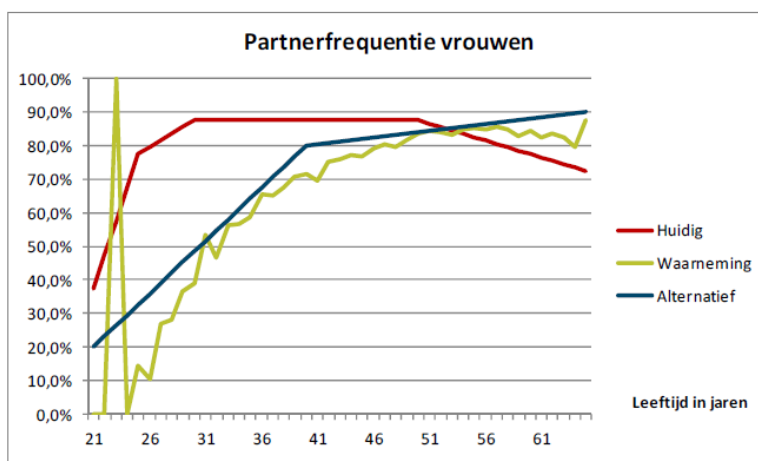
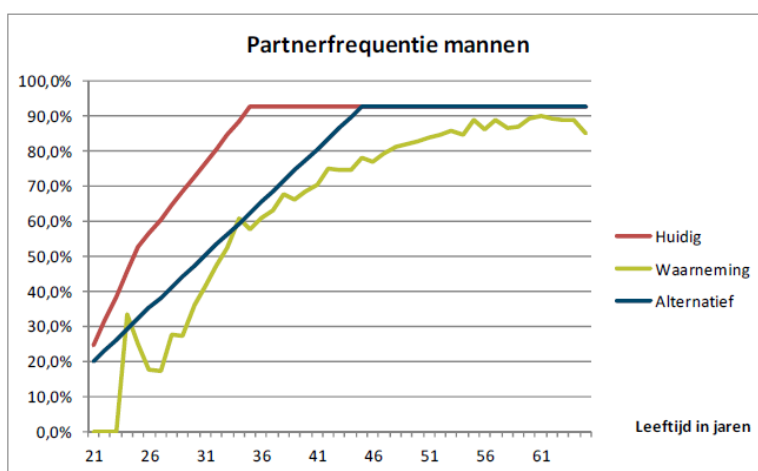
Voor het ingegane wezenpensioen wordt geen rekening gehouden met sterfte.

Fondsspecifieke correctiefactoren op de overlevingskansen van de Prognosetafel AG 2018

Leeftijd	Factor man	Factor vrouw
≤50	0,55	0,898
51	0,557	0,9
52	0,563	0,902
53	0,57	0,904
54	0,577	0,906
55	0,584	0,908
56	0,591	0,91
57	0,598	0,912
58	0,605	0,914
59	0,612	0,916
60	0,62	0,918
61	0,627	0,92
62	0,635	0,922
63	0,642	0,924
64	0,65	0,925
65	0,658	0,927
66	0,666	0,929
67	0,674	0,931
68	0,682	0,933
69	0,69	0,936
70	0,699	0,938
71	0,707	0,94
72	0,715	0,942
73	0,724	0,944
74	0,733	0,946
75	0,742	0,948
76	0,75	0,95
77	0,76	0,952
78	0,769	0,954
79	0,778	0,956
80	0,787	0,958
81	0,797	0,96
82	0,806	0,962
83	0,816	0,964
84	0,826	0,966
85	0,836	0,968
86	0,846	0,97
87	0,856	0,972
88	0,866	0,975
89	0,877	0,977
90	0,887	0,979
91	0,898	0,981
92	0,909	0,983
93	0,92	0,985
94	0,931	0,987
95	0,942	0,989
96	0,953	0,991
97	0,965	0,994
98	0,976	0,996
99	0,988	0,998
≥100	1,000	1,000

- **Wezenpensioen:** voor het nog niet ingegane wezenpensioen wordt een voorziening gevormd ter grootte van 2% van de voorziening voor latent partnerpensioen voor Deelnemers en Gewezen Deelnemers.
- **Partnerfrequenties:** de aanspraken op partnerpensioen zijn gebaseerd op het systeem “onbepaalde partner”. Voor de waardering worden de partnerfrequenties gebruikt zoals deze per eind oktober 2016 door het Algemeen Bestuur zijn vastgesteld, op basis van een analyse van de actuele partnerfrequenties in het deelnemersbestand per ultimo 2015. Zie bijgaande grafieken van de aangepaste partnerfrequenties (lijn ‘alternatief’). In verband met het recht operschikking van ouderdoms- en partnerpensioen, wordt op de pensioendatum een partnerfrequentie van 100% verondersteld.

Na de pensioendatum worden geen afzonderlijke partnerfrequenties toegepast. De afname van partnerschappen wordt dan afgeleid uit de sterfteveronderstellingen van de gepensioneerde en verzorgde.

Op de aanspraken op ongehuwdenpensioen worden de hiervoor genoemde partnerfrequenties toegepast, echter zonder de verhoging tot 100% op de pensioendatum.

- **Leeftijdsverschil partners:** voor alle vormen van partner- en ongehuwdenpensioen wordt verondersteld dat:

- de partner van een mannelijke (Gewezen) Deelnemer of pensioentrekkende een 3,25 jaar jongere vrouw is en
  - de partner van een vrouwelijke (Gewezen) Deelnemer of pensioentrekkende een 2 jaar oudere man.
- **Arbeidsongeschiktheidsrisico:** een uiterlijk op 31 december 2013 ingegaan arbeidsongeschiktheidspensioen wordt gereserveerd tot de pensioendatum van de arbeidsongeschikte zonder rekening te houden met eventuele revalidatie.

Bij de berekening van de Voorziening Pensioenverplichtingen voor de overige pensioenaanspraken wordt er rekening mee gehouden dat het Fonds, na beëindiging van het dienstverband op uiterlijk 31 december 2013 wegens arbeidsongeschiktheid, geen bijdragen meer zal ontvangen voor de opbouw van deze pensioenen (premiëvrijstelling bij arbeidsongeschiktheid).

Voor Deelnemers die op 31 december 2013 ziek of arbeidsongeschikt zijn, maar van wie op 31 december 2013 het arbeidsongeschiktheidspensioen nog niet was ingegaan, wordt een voorziening aangehouden voor arbeidsongeschiktheidspensioen, voor zover deze Deelnemers aanspraak kunnen maken op arbeidsongeschiktheidspensioen. Deze voorziening wordt berekend op basis van de verwachte uitkeringen tot de einddatum zonder rekening te houden met revalidatie. Zolang de uitkering nog niet is ingegaan, wordt rekening gehouden met de kans op herstel. Deze kans is gesteld op 59%. Het reserveringsniveau van de potentiële uitkeringen is gebaseerd op 80-100% arbeidsongeschiktheid.

Voor Deelnemers die op 31 december 2013 ziek of arbeidsongeschikt zijn, maar van wie op 31 december 2013 het dienstverband nog niet is beëindigd wegens arbeidsongeschiktheid, bestaat geen recht op premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid en wordt dus geen voorziening voor premievrijstelling aangehouden.

- **Niet-opgevraagde pensioenen:** voor pensioenen die zijn ingegaan, maar waarvan de rechthebbende zich niet heeft gemeld en door het Fonds ook niet te vinden is, wordt een voorziening aangehouden. De reservering vindt plaats als ware het een ingegaan pensioen. De reservering vervalt 15 jaar nadat het pensioen formeel is ingegaan. Hierbij wordt tevens de verzekerde administratief afgevoerd. Mocht deze zich nadien alsnog melden, dan wordt het recht opnieuw opgevoerd en worden de verstreken termijnen nabetaald.
- **Excassokosten:** de Voorziening Excasso vormt onderdeel van de Voorziening Pensioenverplichtingen en is bestemd voor de financiering van de toekomstige uitkeringskosten van pensioenen. De Voorziening Excasso bedraagt 1,5% van de Voorziening Pensioenverplichtingen exclusief de Voorziening Excasso.

De opslag voor excassokosten is ultimo 2016 getoetst aan de hand van de feitelijke uitkeringskosten. Daarbij is vastgesteld dat deze opslag voldoende prudent is. Deze opslag wordt jaarlijks geëvalueerd. Het beleid voor toetsing van deze opslag is opgenomen in bijlage 5.

- **M-V-verhouding (t.b.v. flex-factoren):** voor de flex(ibiliserings)factoren (uitruil, uitstel, vervroegen, afkoop, hoog-laag-constructies) worden de volgende M-V-verhoudingen toegepast:
Voor uitruil PP naar OP: 61% M, 39% V;
Voor uitruil OP naar PP: 76% M, 24% V;
Voor overige doeleinden: 74% M, 26% V.

Deze verhoudingen worden aanspraakgewogen bepaald, op basis van de waarnemingen van het Fonds. Voor uitruil PP naar OP worden hierbij alleen de verzekerden zonder partner meegenomen, voor uitruil OP naar PP worden alleen de verzekerden met partner meegenomen, voor de overige doeleinden worden alle verzekerden meegenomen.

- *Rentecurve voor flex-factoren*: voor de flex(ibiliserings)factoren wordt de swap-curve van 30 september van het voorgaande jaar toegepast.

4.1.3 Frequentie aanpassing actuariële grondslagen

De actuariële grondslagen worden periodiek herzien. Hiervoor gelden in principe de frequenties in onderstaande tabel. Indien hier aanleiding toe bestaat, kunnen de grondslagen tevens tussentijds worden herzien.

Grondslag	Basis	Frequentie herziening	Eerstvolgende herziening
Rente, interne waardering	Swap-curve	Niet (vast beleid)	-
Rente, rapportage DNB	UFR-curve	Niet (vast beleid)	-
Overlevingskansen, landelijk	AG Prognosetafel	2-jaarlijks	2020
Fondspecifieke sterftecorrectiefactoren	AonHewitt Postcodemodel	4-jaarlijks	2020
Opslag wezenpensioen	Vast opslagpercentage	3-jaarlijks	2019*
Partnerfrequentie	Op basis van waarneming, per geslacht, aanspraakgewogen	3-jaarlijks	2019*
Leeftijdsverschil M-V, per geslacht	Op basis van waarneming, per geslacht, zowel PP-aanspraak- als sterftekans-gewogen	3-jaarlijks	2019*
AO-pensioen (ingegaan) en premievrijstelling	Zonder revalidatiekans	3-jaarlijks	2019*
AO-pensioen (niet-ingegaan)	Met revalidatiekans en incl. kans vermeerdering AO-percentages	3-jaarlijks	2021
Niet-opgevraagde pensioenen	Reservering 15 jaar aanhouden, op basis ingegaan pensioen	3-jaarlijks	2021
Excassokosten-opslag	Vast opslagpercentage	Jaarlijks	2020
M-V verhouding flex-factoren (uitruil, uitstel, vervroeging,...)	Op basis van waarneming, aanspraakgewogen	3-jaarlijks	2019*
Rente-curve voor flex-factoren	Swap-curve per 30 september voorafgaand jaar	Niet (vast beleid)	-

* Deze grondslagen zijn vanwege het project 'Wij werken aan uw pensioen' in 2019 niet aangepast maar deze worden in 2020 geëvalueerd.

4.2 Bestemmingsreserve

Voor de groep van Deelnemers die op 31 december 2013 in dienst was van ING of NN en dat op de datum van toeslagverlening nog is, geldt het volgende: het Fonds houdt een Bestemmingsreserve aan. Deze Bestemmingsreserve bedroeg per 1 januari 2014 € 170 miljoen. De Bestemmingsreserve wordt jaarlijks verhoogd of verlaagd met het percentage, dat gebaseerd is op het rendement van het Fonds. Per eind december 2019 bedraagt de Bestemmingsreserve € 273 miljoen. Voor zover het eigen vermogen van het Fonds volgens het Algemeen Bestuur ontoereikend is voor de volledige toekenning van toeslagverlening aan deze Deelnemers, zal het tekort ten laste

van de Bestemmingsreserve, zolang deze een positief saldo heeft, worden aangevuld. Het Algemeen Bestuur heeft in 2016 besloten dat de Bestemmingsreserve wordt aangemerkt als indexatie-depot, waarop de regels van toekomstbestendig indexeren voor de duur van 10 jaar vanaf 1-1-2015 niet van toepassing zijn, op basis van de uitzonderingspositie zoals deze in het FTK is geregeld.

De betreffende Bestemmingsreserve wordt toegevoegd aan de algemene reserve van het Fonds:

1. op het moment dat geen Deelnemers meer aanwezig zijn die aan de hierboven genoemde voorwaarden voldoen, of
2. op het moment dat het Fonds in dekkingstekort is geraakt; of
3. wanneer dit door een toezichthouder wordt vereist, of
4. door CAO-partijen wordt verzocht; of
5. door toekomstige wijzigingen van het financieel toetsingskader handhaving van de Bestemmingsreserves niet mogelijk is.

Onttrekking van koopsommen voor de aanvulling van toeslagen zal gebeuren tegen de dan geldende actuariële grondslagen met een opslag ter grootte van het percentage vereist eigen vermogen.

Op het moment dat het saldo van de Bestemmingsreserve nihil wordt, wordt de Bestemmingsreserve eveneens opgeheven.

4.3 Pensioenvermogen

Het Pensioenvermogen is de som van de beleggingen, de vorderingen (inclusief vorderingen vanwege herverzekerde pensioenverplichtingen), overlopende activa en liquide middelen van het Fonds met aftrek van de Bestemmingsreserve, schulden en overlopende passiva.

Het Pensioenvermogen dient ter dekking van de pensioenverplichtingen. De dekkingsgraad van het Fonds is de verhouding tussen het Pensioenvermogen (teller) en de Technische Voorzieningen (noemer).

Marktwaardedekking

De dekkingsgraad, waarbij de verplichtingen zijn gewaardeerd op basis van de rentetermijnstructuur zonder aanpassingen, wordt de marktwaardedekking genoemd.

DNB-dekking

De dekkingsgraad, waarbij de verplichtingen zijn gewaardeerd tegen de DNB-curve (inclusief middeling en de UFR), wordt de DNB-dekking genoemd. Dit betreft een nominale dekking.

Eigen Vermogen

Het verschil tussen het Pensioenvermogen en de Technische Voorzieningen is het Eigen Vermogen van het Fonds. Het Eigen Vermogen van het Fonds bestaat uit:

- stichtingskapitaal; en
- algemene reserve.

Het stichtingskapitaal bedraagt € 16.000,00.

Algemene reserve

De algemene reserve is bedoeld voor het opvangen van alle risico's van het Fonds. Het resultaat over het kalenderjaar dat resteert na dotatie aan de Bestemmingsreserve, wordt aan de algemene reserve toegevoegd of onttrokken.

4.4 Minimaal Vereist Eigen Vermogen

Het Fonds dient, conform artikel 131 van de Pensioenwet, te beschikken over een Minimaal Vereist Eigen Vermogen.

Indien het Eigen Vermogen van het Fonds lager is dan het Minimaal Vereist Eigen Vermogen, is sprake van een dekkingstekort in de zin van de Pensioenwet ter grootte van het bedrag waarmee het Eigen Vermogen het Minimaal Vereist Eigen Vermogen onderschrijft.

Het Fonds stelt het Minimaal Vereist Eigen Vermogen vast op basis van een exacte berekening conform artikel 11 van het Besluit FTK Pensioenfonds. Het Minimaal Vereist Eigen Vermogen wordt bepaald door het al dan niet aanwezig zijn van beleggingsrisico's en door beheerslasten en risico's die voortkomen uit de pensioenregeling, waaronder nabestaanden- en arbeidsongeschiktheidspensioen.

Het Minimaal Vereist Eigen Vermogen van het Fonds wordt aangehouden ten behoeve van het:

- beleggingsrisico;
- risico van vooroverlijden; en
- risico van arbeidsongeschiktheid.

4.4.1 Beleggingsrisico

Het Minimaal Vereist Eigen Vermogen dat ten behoeve van het beleggingsrisico dient te worden aangehouden, bedraagt 4% van de Technische Voorzieningen.

4.4.2 Risico van vooroverlijden

Het Minimaal Vereist Eigen Vermogen dat ten behoeve van het risico van vooroverlijden dient te worden aangehouden, wordt bepaald op 0,3% van het aanwezige risicokapitaal.

4.4.3 Risico van arbeidsongeschiktheid

Het Minimaal Vereist Eigen Vermogen dat ten behoeve van het risico van arbeidsongeschiktheid dient te worden aangehouden, wordt bepaald op 26% van de bruto schade in verband met arbeidsongeschiktheid in de afgelopen drie boekjaren, voor zover deze totale last onder de € 35 mln. ligt, plus 23% van het deel van deze totale schadelast dat boven de € 35 mln. ligt.

4.5 Vereist Eigen Vermogen

Het Fonds dient conform artikel 132 van de Pensioenwet te beschikken over een Vereist Eigen Vermogen. Het Vereist Eigen Vermogen van het Fonds is hierna gedefinieerd.

Indien het Eigen Vermogen van het Fonds lager is dan het Vereist Eigen Vermogen en hoger is dan het Minimaal Vereist Eigen Vermogen, is sprake van een Reservetekort ter grootte van het bedrag waarmee het Eigen Vermogen het Vereist Eigen Vermogen onderschrijft.

Het Vereist Eigen Vermogen is het Eigen Vermogen, dat behoort bij de evenwichtssituatie van het Fonds. In de evenwichtssituatie is het Eigen Vermogen zodanig dat met de wettelijk vastgestelde zekerheidsmaat van 97,5% voor de als onvoorwaardelijk aangemerkte onderdelen van de Pensioenovereenkomsten wordt voorkomen dat het Pensioenvermogen binnen één jaar lager is dan de Technische Voorzieningen.

Voor de berekening van het Vereist Eigen Vermogen hanteert het Fonds de door DNB ontwikkelde gestandaardiseerde methode waarin door middel van risicofactoren voor de gehele balans van activa en passiva rekening wordt gehouden met:

- het renterisico (S1);
- het aandelen- en vastgoedrisico (S2);
- het valutarisico (S3);
- het grondstoffenrisico (S4);
- het kredietrisico (S5);
- het verzekeringstechnisch risico (S6);
- het liquiditeitsrisico (S7);
- het concentratierisico (S8);
- het operationeel risico (S9); en
- het actief risico (S10).

Het Fonds berekent het Vereist Eigen Vermogen aan de hand van de strategische beleggingsportefeuille zoals deze golden per 1 januari 2020.

In de wortelformule die op de losse componenten van het Vereist Eigen Vermogen wordt toegepast, wordt verondersteld dat een negatieve ontwikkeling van de aandelenmarkten samengaat met een negatieve ontwikkeling van de rentestanden. Daarom wordt in de wortelformule een correlatie tussen zakelijke waarden risico enerzijds en renterisico anderzijds verondersteld van 40%, indien het scenario voor het renterisico is gebaseerd op een rentedaling, en nihil indien wordt uitgegaan van een stijging. Voor een aantal van de overige risicocategorieën kent volgens het standaardmodel ook onderlinge correlaties (zie artikel 25 van de Regeling Pensioenwet).

In de hiernavolgende paragrafen worden de berekeningen die ten grondslag liggen aan het Vereist Eigen Vermogen nader toegelicht.

4.5.1 Renterisico (S1)

Het standaardmodel van De Nederlandsche Bank (DNB) bevat voorgeschreven rentescenario's (verschuiving actuele rentetermijnstructuur via voorgeschreven rentefactoren) om het Vereist Eigen Vermogen voor dit risico te bepalen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in de voorgeschreven rentefactoren voor nominale en inflatie gerelateerde beleggingen.

Voor de bepaling van het Vereist Eigen Vermogen op basis van de strategische verdeling wordt de strategische renteafdekking gehanteerd. Deze bedraagt volgens het huidige strategische beleid 90% (op marktwaarde). Bij de iteraties om te komen tot de evenwichtswaarde van het vermogen, wordt het niveau van de afdekking ten opzichte van de verplichtingen constant gehouden, omdat het Fonds het renterisico van de verplichtingen afdekt en niet van de dekkingsgraad.

4.5.2 Zakelijke waarden risico (S2)

In het standaardmodel van DNB is een berekening van de gevoeligheid van het Eigen Vermogen voor zakelijke waarden (S2) voorgeschreven.

De bepaling van de omvang van het zakelijke waarden risico (S2) vindt plaats op basis van een scenario waarin de waarde van de beleggingen in zakelijke waarden (inclusief derivaten zoals futures) daalt. Hierbij worden verschillende risicocategorieën erkend. In het standaardmodel van DNB wordt uitgegaan van vier risicocategorieën, ieder van deze klassen kent een andere veronderstelde schok. Het totale zakelijke waarden risico (S2) wordt berekend aan de hand van een wortelformule, waarbij rekening wordt gehouden met een onderliggende samenhang tussen de verschillende categorieën van 75%.

Ten aanzien van de beleggingen in vastgoed wordt in de schok rekening gehouden met de aanwezige leverage binnen de portefeuille.

4.5.3 Valutarisico (S3)

Valutarisico betreft het risico dat de waarde van de beleggingen in vreemde valuta verslechtert als gevolg van veranderingen van vreemde valutakoersen. De kans dat de wisselkoers van vreemde valuta verslechtert ten opzichte van de euro betekent een risico voor het Fonds omdat de verplichtingen in euro luiden en de bezittingen (deels) in vreemde valuta.

Het valutarisico wordt berekend aan de hand van een scenario waarbij wordt uitgegaan van een waardedaling van de beleggingen in vreemde valuta van 20% voor valuta in ontwikkelde markten en van 35% voor valuta in opkomende markten. Tussen de verschillende valuta-risico's gelden in het standaardmodel verschillende correlaties. Het valutarisico is het totale negatieve effect op de waarde van alle beleggingen als gevolg van dit scenario.

4.5.4 Grondstoffenrisico (S4)

Het Fonds belegt niet meer in grondstoffen (commodities). In het standaardmodel van DNB is een berekening van de gevoeligheid van het Eigen Vermogen voor grondstoffen (S4) voorgeschreven, indien hierin belegd wordt. Het grondstoffenrisico wordt in dat geval berekend aan de hand van een scenario waarbij wordt uitgegaan van een waardedaling van de beleggingen in grondstoffen van 35%.

4.5.5 Kredietrisico (S5)

Bij het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de tegenpartij tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde 'credit spread'. Deze 'spread' is het

verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid, risicovrij, tot uitkering zal komen.

Het kredietrisico wordt berekend aan de hand van een scenario waarbij wordt uitgegaan van een stijging van de gemiddelde credit spread van de kredietgevoelige beleggingen van het Fonds.

Deze stijging is afhankelijk van de ratingklasse:

- 0,60%-punt voor beleggingen met rating AAA, met uitzondering van Europese staatsobligaties (voor deze is het kredietrisico 0 verondersteld);
- 0,80%-punt voor beleggingen met rating AA;
- 1,30%-punt voor beleggingen met rating A;
- 1,80%-punt voor beleggingen met rating BBB; en
- 5,30%-punt voor beleggingen met rating BB en lager, alsook beleggingen zonder rating.

4.5.6 Verzekeringstechnisch risico (S6)

Binnen het verzekeringstechnische risico (S6) worden alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevensrisico). De sterftetrend zelf dient te worden meegenomen bij de bepaling van de Voorziening Pensioenverplichtingen voor risico van het Fonds.

Het verzekeringstechnische risico, zoals dit in het standaardmodel van DNB is opgenomen, omvat de volgende drie risico's:

- procesrisico;
- risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend (TSO); en
- negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde (NSA).

De omvang van het verzekeringstechnische risico is afhankelijk van het aantal Verzekerden (hoe groter het aantal Deelnemers, hoe lager de factor), de gemiddelde leeftijd van de Deelnemers (hoe jonger het Fonds, hoe hoger de factor) en het karakter van de gehanteerde regeling (is bijvoorbeeld het nabestaandenpensioen op spaar- of op risicobasis toegekend). Op basis van deze kenmerken en de tabellen in paragraaf 14.3 van het "Advies betreffende onderbouwing parameters FTK" van DNB wordt het verzekeringstechnische risico op basis van onderstaande formule vastgesteld:

$$S6 = \text{procesrisico} + \sqrt{(\text{TSO}^2 + \text{NSA}^2)}$$

4.5.7 Liquiditeitsrisico (S7)

Het Fonds loopt het risico dat het niet over voldoende liquide financiële middelen beschikt om op het beoogde moment aan de pensioenuitkeringsverplichtingen te kunnen voldoen.

Ten behoeve van het risicomanagement dient het Fonds rekening te houden met liquiditeitsrisico, wat kan resulteren in het aanhouden van een reserve in het Eigen Vermogen. In het standaardmodel is de gevoeligheid van het Vereist Eigen Vermogen voor liquiditeitsrisico (S7) gelijkgesteld aan 0%.

Het grootste liquiditeitsrisico van het Fonds is dat het onderpand moet leveren als gevolg van waardewijzigingen van derivaten. Het Fonds beschikt echter over voldoende hoogwaardige staatsobligaties om ter beschikking te kunnen stellen als onderpand. Het Fonds heeft regels opgesteld voor liquiditeit in de beleggingsportefeuille. Daarmee is het liquiditeitsrisico zo klein, dat het Fonds dit niet meeneemt in de berekening van het Vereist Eigen Vermogen.

4.5.8 Concentratierisico (S8)

Wanneer een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt, loopt het Fonds concentratierisico. Ten behoeve van het risicomanagement dient het Fonds rekening te houden met concentratierisico, wat kan resulteren in het aanhouden van een reserve in het Eigen Vermogen. In het standaardmodel van DNB is de gevoeligheid van het Eigen Vermogen voor concentratierisico (S8) gelijkgesteld aan 0%. De beleggingen van het Fonds zijn goed gespreid, met uitzondering van de vastrentende waarden. Het grootste deel daarvan is belegd in Nederlandse, Duitse en Franse staatsobligaties. Daarmee loopt het Fonds concentratie-risico. Het Fonds gaat ervan uit dat deze staten hun verplichtingen te allen tijde zullen nakomen. Het Fonds ziet daarom geen aanleiding om op dit punt af te wijken van het standaard model van DNB.

4.5.9 Operationeel risico (S9)

Operationeel risico betreft het risico dat ontstaat als gevolg van het falen of tekortschieten van interne processen, menselijke en technische tekortkomingen en onverwachte externe gebeurtenissen. Ten behoeve van het risicomanagement dient het Fonds rekening te houden met operationeel risico, wat kan resulteren in het aanhouden van een reserve in het Eigen Vermogen. In het standaardmodel van DNB is de gevoeligheid van het Eigen Vermogen voor operationeel risico (S9) gelijkgesteld aan 0%. Het Fonds ziet geen aanleiding om hiervan af te wijken.

4.5.10 Actief risico (S10)

Het Fonds hanteert geen extra buffer voor actief risico. De risicoreductie van de 'Low Volatility' mandaten ten opzichte van een wereldwijd passief mandaat, compenseert meer dan het risico dat de vermogensbeheerders toevoegen als gevolg van actieve posities ten opzichte van de benchmark.

5 Beleggingsbeleid

Het beleggingsbeleid wordt elk jaar in het Balansbeheerplan vastgelegd. Hierin worden de doelstellingen, de randvoorwaarden en het strategische beleggingsbeleid vastgelegd. Dat plan vormt de basis van dit hoofdstuk (in het plan wordt het hieronder beschreven beleggingsbeleid verder uitgewerkt en onderbouwd).

Ten behoeve van het beleggings- en risicobeleid en het jaarverslag worden de pensioenverplichtingen op marktwaarde gewaardeerd. Daarbij wordt de rentetermijnstructuur gebruikt zoals DNB deze op basis van marktwaarnemingen vaststelt. DNB past daarna deze curve aan met de UFR. Het Fonds neemt voor de waardering op marktwaarde de curve zonder die aanpassingen.

5.1 Doelstelling en risicohouding

Primaire doel: (pensioen)uitkeringen verstrekken

Het Fonds heeft ten doel pensioenen en andere uitkeringen te verstrekken ter zake van ouderdom en arbeidsongeschiktheid en ter zake van overlijden van de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden, overeenkomstig de bepalingen van de pensioenreglementen.

Toeslagambitie van 80% van de indexatiemaatstaf

Het Fonds streeft een indexatieresultaat na van 80% van de indexatiemaatstaf. Voor deze voorwaardelijke indexatie wordt geen premie betaald. De indexatie wordt hoofdzakelijk uit het beleggingsrendement gefinancierd. Er is daarnaast voor actieve deelnemers een beperkte reserve voor indexatie aanwezig.

De strategische risiconorm (nominaal) en doelstelling (reëel) zijn als volgt geformuleerd:

- De kans is kleiner dan 1% dat de dekkingsgraad minder dan 109% bedraagt binnen een jaar (nominale norm);
- De kans bedraagt minder dan 30% dat de toeslagambitie van (ten minste) 80% niet wordt behaald over een periode van 15 jaar (de reële doelstelling).

Mede op basis van de strategische risiconorm en doelstelling is ook de formele risicohouding² vastgesteld. Dit komt voor de lange termijn tot uitdrukking in de ondergrenzen van de haalbaarheidstoets en voor de korte termijn uit de hoogte van het vastgestelde vereist eigen vermogen. De ondergrens voor het pensioenresultaat in de haalbaarheidstoets is door het Fonds vastgesteld op 95%. In slechtweers scenario's mag de afwijking ten opzichte van het verwachte pensioenresultaat maximaal 30% bedragen.

Meer over de haalbaarheidstoets is te vinden in paragraaf 6.4.1.

Het Fonds heeft in juni 2015 het Vereist Eigen Vermogen vastgesteld op 16,5% als korte-termijn maatstaf voor de risico-houding.

Zowel de ondergrenzen voor de haalbaarheidstoets als de grens voor het Vereist Eigen Vermogen zijn in 2019 herbevestigd.

---

² Zoals bedoeld in de artikel 1a FTK: de risicohouding is de mate waarin een fonds *bereid* is beleggingsrisico's te lopen om de doelstellingen van het fonds te realiseren en de mate waarin het fonds beleggingsrisico's *kan* lopen gegeven de kenmerken van het fonds. De risicohouding van een pensioenfonds komt vervolgens tot uitdrukking via twee normen. Ten eerste in de ondergrenzen van het pensioenresultaat en ten tweede in de maximale hoogte van het vereist eigen vermogen (VEV).

5.2 Uitgangspunten van het strategisch beleggingsbeleid

De beleggingsstrategie is in combinatie met het toeslagbeleid gericht op het verder laten toenemen van de reële dekkingsgraad van het Fonds, zodat daaruit de toeslagen kunnen worden gefinancierd. Dit geschiedt op een prudente wijze, zodat wordt voldaan aan de beginselen van veiligheid, kwaliteit en risicodiversificatie. Bij het vaststellen van het beleid is rekening gehouden met:

- de specifieke karakteristieken van het Fonds, zoals die tot uitdrukking komen in de toekomstige pensioenverplichtingen;
- het gesloten karakter van het Fonds;
- de uitkomsten van berekeningen met een ALM-model;
- de risicohouding van het Fonds;
- de eisen ten aanzien van beleggingen die voortvloeien uit de pensioenwetgeving en
- de haalbaarheidstoets.

Op grond van beleidsvoornemens voor de lange termijn stelt het Algemeen Bestuur jaarlijks een Balansbeheerplan op, waarin het beschrijft op welke wijze het beleid leidt tot concrete (beleggings)activiteiten.

Bij de selectie en het beheer van de beleggingen houdt het Fonds er rekening mee hoe deze milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen beïnvloeden. Een uitgebreide beschrijving van dit beleid is opgenomen in de Verklaring inzake de beleggingsbeginselen (zie bijlage 2).

5.3 Beleggingsproces

De 'investment beliefs' kaderen het beleggingsbeleid. Deze 'investment beliefs' zijn opgenomen in de Verklaring Beleggingsbeginselen in bijlage 2.

Het Fonds hanteert een top-down benadering van de inrichting van de beleggingsportefeuille ten opzichte van de verplichtingen. Het beleggingsproces om te komen tot het Balansbeheerplan bestaat uit de volgende stappen:

- Stap 1) Formuleren economische parameters van de scenario's, als input voor de ALM-studie
- Stap 2) Opstellen onderzoeksvragen, uitvoeren ALM-studie
- Stap 3) Vaststellen beleid op hoofdlijnen op basis van ALM-studie
- Stap 4) Uitwerking van het beleggingsbeleid in het Balansbeheerplan
- Stap 5) Uitvoering en sturing van het beleggingsbeleid gedurende het jaar
- Stap 6) Evaluatie en bijstelling

De processtappen 1 tot en met 6 staan hieronder beschreven. Bij alle stappen speelt het risicomanagement een belangrijke rol.

Stap 1) Formuleren economische parameters van scenario's, als input voor de ALM-studie

Het Algemeen Bestuur stelt vast onder welke economische verwachtingen de ALM-studie zal worden doorgerekend.

In 2019 is hierbij het Combinatiescenario herbevestigd als "Hoofdscenario" en uitgangspunt voor de ALM-studie. Zoals de naam aangeeft betreft het een combinatie van twee scenario's. Over de periode tot 2026 wordt verondersteld dat de rente en de inflatie de huidige forward-curves volgen (de marktprijzen). Hierna groeien de rente en inflatie in naar veronderstelde langetermijn gemiddelden.

Met de keuze voor dit scenario spreekt het Algemeen Bestuur uit dat het op de langere termijn gelooft in de trendmatige ontwikkeling, maar gegeven de huidige stand van de economie voor de komende jaren kiest voor een afwijking daarvan. De inschatting dat rente en inflatie langdurig laag blijven komt voort uit zowel structurele als tijdelijke oorzaken.

Alternatieve Scenario's

Naast de doorrekening op basis van het Hoofdscenario, worden tevens beleidsvarianten doorgerekend onder alternatieve scenario's. Er kunnen immers ontwikkelingen en risico's optreden die de (wereld)economie van het Hoofdscenario afbrengen en tot één van deze alternatieve scenario's leiden. Met het doorrekenen van alternatieve scenario's kan enerzijds de robuustheid van het voorgenomen beleid worden getest en anderzijds de effectiviteit van instrumenten worden getest voor het geval dat een alternatief scenario zich voordoet. Tot de gangbare set van alternatieve scenario's behoren: inflatie, deflatie en stagflatie. Indien gewenst worden ook andere alternatieve scenario's opgesteld en doorgerekend.

Stap 2) Opstellen onderzoeksvragen, uitvoeren ALM-studie

Het Algemeen Bestuur formuleert de onderzoeksvragen die in de ALM-studie aan de orde moeten komen. Dat kunnen specifieke vragen zijn, maar ook standaard-onderzoeksvragen als het toetsen van variaties op de bestaande portefeuille (meer/minder rentehedge, meer/minder inflatiehedge, meer/minder Return-portefeuille,...).

Vervolgens worden in de ALM-studie analyses uitgevoerd om deze vragen te beantwoorden.

Stap 3) Vaststellen beleid op hoofdlijnen op basis van ALM-studie

Op basis van de doorrekening van verschillende beleidsvarianten (gewicht en samenstelling van de Matching- en Return-portefeuille, niveaus rente-, inflatie- en valutahedge) komt het Algemeen Bestuur tot een beleggingsbeleid op hoofdlijnen. Naar aanleiding van de ALM-studie 2019 is voor 2020-2022 het volgende strategische beleid op hoofdlijnen vastgesteld:

- Het strategisch gewicht van de Return-portefeuille bedraagt 30%;
- De strategische renteafdekking is gebaseerd op de rentegevoeligheid van de reële verplichtingen en bedraagt 80% (met een gelijktijdige ondergrens van 90% van de rentegevoeligheid van de nominale verplichtingen).
- De inflatie-afdekking is gebaseerd op de inflatiegevoeligheid van de reële verplichtingen en bedraagt 35%;
- De afdekking van het valutarisico van de Return-portefeuille bedraagt 25%. Het valutarisico binnen de Matching-portefeuille wordt 100% afgedekt;
- Binnen de Matching-portefeuille wordt 10%-punt ingevuld met spread-producten (Investment Grade Credits en Nederlandse woninghypotheken).

De implementatie van dit beleid is vanwege de actuele marktomstandigheden uitgesteld. Tot dat moment geldt het beleid van 2019 (zie ook hierna onder stap 4).

Stap 4) Uitwerking van het beleggingsbeleid in het Balansbeheerplan

Op basis van de besluiten op hoofdlijnen wordt in het balansbeheerplan het beleid in meer detail uitgewerkt. Dit leidt tot de volgende normportefeuille voor 2020-2022 (NB: vanwege de actuele marktomstandigheden is de implementatie van onderstaand beleid uitgesteld. Tot het moment van implementatie geldt het beleid van 2019):

<i>Alle cijfers in procenten</i>	2019	2020	Bandbreedtes		2021	2022
Matching-portefeuille	71	70,5	66	76	70	70
<i>w.v. hypotheke</i>	2,25	4	2,25	6	5	6
<i>w.v. eurocredit (ig)</i>		2	1	5	3	4
Treasury-portefeuille	4	2	2	6	ntb	ntb
Return-portefeuille	25	27,5	22,5	32,5	30	30
Credits	2,5					
HY		1	0	2	1	1
Emerging Market Debt	2,5	3	1	5	3	3
<i>EMD HC</i>	2,0	3,0			3,0	3,0
<i>EMD LC</i>	0,5					
Aandelen	12	14,5	11,5	17,5	16	16
<i>Passief (DM)</i>	5,0	5,75			6,0	6,0
<i>DM low-vol</i>	4,5	5,75			6,0	6,0
<i>Passief (EME)</i>	2,5	1,5			2,0	2,0
<i>EME low-vol</i>		1,5			2,0	2,0
Vastgoed	7	8	6	10	9	10
Private Equity	1	1	0	2,5	1	0
Totaal	100	100			100	100
Rentehedge	90% nominaal	68% reëel	90% nominaal, 63% reëel	73% reëel	74% reëel	80% reëel
Inflatiehedge	35%	35%	30%	40%	35%	35%
Valutahedge Matching-portefeuille + Treasury obligaties	100%	100%	97,5%	102,5%	100%	100%
Valutahedge Return-portefeuille + Treasury overig	50%	25%	10%	110%	25%	25%

Tabel: normportefeuille 2020-2022

Stap 5) Uitvoering en sturing van het beleggingsbeleid gedurende het jaar

Nadat het beleggingsbeleid is vastgesteld in het Balansbeheerplan, vindt gedurende het jaar uitvoering van en sturing plaats op dit beleid.

Uitvoering

De uitvoering vindt grotendeels plaats via beleggingsmandaten. In onderstaande tabel is de wijze van beheer (intern/extern) en het type mandaat (actief/passief) per asset-categorie samengevat:

	intern/extern	actief/passief	aantal managers
Matchingportefeuille			2
- Bonds en loans	extern beheer	passief	
- ILB & ILS	extern beheer	passief	
- (Nederlandse woning) Hypotheken	Extern beheer	passief	1
- Credits - Investment Grade	Extern beheer	actief	1
Treasury	intern beheer	passief	3
Return-portefeuille			

	intern/extern	actief/passief	aantal managers
- Credits – HY	extern beheer	actief	1
- EMD HC	extern beheer	actief	1
- Aandelen			
- DM passief	extern beheer	passief	1
- DM low-vol	extern beheer	actief	1
- EM passief	extern beheer	passief	1
- EM low-vol	extern beheer	actief	1
- Private Equity	extern beheer	actief	1
- Vastgoed	extern beheer	actief	1

Tabel: beheer en type mandaten

De beleggingsmandaten worden uitvoeriger beschreven in het Balansbeheerplan 2020-2022. Het beleid ten aanzien van selectie en monitoring van externe managers is beschreven in het Handboek selectie en monitoring van externe managers.

Sturing van het beleggingsbeleid

De sturing vindt op de volgende wijze plaats:

- Zoals hierboven is beschreven, vindt één keer per jaar de *strategische* bijsturing plaats: op basis van de ALM-studie wordt de portefeuille voor het komende kalenderjaar vastgesteld, gegeven de omstandigheden (dekkingsgraden, economische omstandigheden en veronderstellingen) van dat moment en op basis van de (reële) doelstellingen van het Fonds.
- Vervolgens is de portefeuille (behoudens de fluctuaties binnen de bandbreedtes) in principe vast gedurende het hele jaar. Wel kan er bij portefeuilles of hedges die nog in opbouw zijn, conform plan worden opgebouwd (zoals de inflatiehedge).
- De normportefeuilles zijn vast, tenzij zich grote events voordoen tijdens het jaar (een sterke verandering van rente en inflatie waardoor het hoofdscenario niet meer van toepassing is, of een belangrijke financiële schok³). Daarvoor is ex-ante beleid beschikbaar via:
  - De 2 officiële Fondsnormen, welke te allen tijde richting geven aan de besluitvorming;
  - Het 'what-if-beleid' in het BBP;
  - De stress-scenario's en het bijpassend beleid uit de ALM-studie;
  - Het herbalanceren bij het doorbreken van bandbreedtes.
- Binnen de bandbreedtes stuurt het Uitvoerend Bestuur op basis van de Balansmonitor. De Balansmonitor is een beknopte rapportage waarmee het Uitvoerend Bestuur maandelijks van feiten, analyses en (op kwartaalbasis) van advies wordt voorzien voor de eventuele bijsturing van het beleggingsbeleid.
- Balansrisico's worden gemonitord en fungeren als signaleringsmiddelen. De nadruk ligt daarbij op het reële balansrisico, maar ook het nominale balansrisico wordt gemonitord.

Stap 6) Evaluatie en bijstelling.

Het Algemeen Bestuur evalueert het jaarlijkse beleggingsbeleid en de eventuele tussentijdse bijstellingen hiervan. Enerzijds op passieve wijze via de genoemde monitoring. Anderzijds via gerichte ex-post-analyses. Via deze ex-post analyses kan het Algemeen Bestuur evalueren hoe (beleids)keuzes hebben uitgepakt. Voor de Return- en Matching-portefeuille bestaat een periodiek evaluatie- en herinrichtingsprocedure.

³ Gedacht moet worden aan een renteschok van 0,5%, een inflatieschok van 0,5% of een aandelenschok van 20%.

5.4 Waarderingsgrondslagen

Beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde. Vaststelling van deze reële waarde vindt plaats op basis van de volgende uitgangspunten. Deze opsomming betreft een samenvatting van de in het waarderingshandboek vastgelegde en in de jaarrekening omschreven grondslagen:

- Beleggingen in aandelen, obligaties, inflation linked bonds en participaties in beleggingsinstellingen met een beursnotering: tegen de ultimo verslagperiode laatst bekende koers.
- Beleggingen zonder beursnotering:
  - participaties in beleggingsfondsen in aandelen of vastrentende waarden: op reële waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen in aandelen of vastrentende waarden zijn gewaardeerd op actuele waarde conform de hiervoor genoemde grondslag voor beleggingen met beursnotering.
  - participaties in vastgoedbeleggingsfondsen of , private equity: op reële waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, zoals ontleend aan de recentste rapportage van de fondsbeheerders, indien van toepassing gecorrigeerd voor kasstromen in de periode tot balansdatum.;
  - niet-beursgenoteerde aandelen voor zover de koersvorming niet representatief wordt geacht, vindt vaststelling door de vermogensbeheerder plaats met behulp van objectieve en recente markt informatie en gebruikmakend van algemeen gangbare rekenmodellen;
  - leningen op schuldbekentenis: op de contante waarde van de toekomstige kasstromen. Bepaling van de contante waarde vindt plaats met behulp van een relevante rentecurve, waarbij tevens rekening wordt gehouden met een kredietopslag, die afhankelijk is van de sector en creditrating van de uitgevende instelling en de looptijd van de lening; en
  - derivaten, zoals valutatermijncontracten, rentederivaten, inflatieswaps: op reële waarde, te weten de relevante marktnotering of, indien die niet aanwezig is, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen.

De overige activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde. De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde verminderd met noodzakelijk geachte voorzieningen voor oninbaarheid.

Activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend in euro's tegen de contante koersen per balansdatum.

Baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop deze betrekking hebben.

- Directe beleggingsopbrengsten
  - Onder de directe beleggingsopbrengsten worden mede begrepen de verdiende interest op vastrentende waarden en de dividenden op aandelen. De dividenden worden als opbrengst verantwoord op het tijdstip dat de koers van het desbetreffende aandeel ex-dividend noteert..
- Indirecte beleggingsopbrengsten
  - Tot de indirecte beleggingsopbrengsten behoren zowel de gerealiseerde als de niet-gerealiseerde koers- en valutakoersresultaten van beleggingen. De daarbij optredende waarderingsverschillen worden in de Staat van baten en lasten verantwoord. Alle transacties in vreemde valuta worden verantwoord tegen de op de transactiedatum laatst bekende middenkoers. Aan- en verkoopkosten van beleggingen worden opgenomen in de kostprijs respectievelijk in mindering gebracht op de verkoopopbrengst van de betreffende beleggingen.

6 Premiebeleid

Het Fonds is gesloten en int daarom geen premies meer voor pensioenopbouw. In de afspraken over de financiële onafhankelijkheid is overeengekomen dat de Werkgevers alleen nog betalen voor uitvoeringskosten van het Fonds.

6.1 De kostendekkende premie volgens de Pensioenwet

De kostendekkende premie is de actuarieel benodigde premie in verband met de toename van de pensioenverplichtingen in het kalenderjaar.

Met de financiële onafhankelijkheid van het Fonds is er geen sprake meer van op te bouwen pensioenaanspraken. De kostendekkende premie bestaat daardoor alleen uit een vergoeding voor uitvoeringskosten.

7 Financiële sturingsmiddelen

7.1 Premiebeleid

Zoals in hoofdstuk 6 al is verwoord, int het Fonds geen pensioenpremies voor pensioeninkoop, omdat het Fonds gesloten is. De Werkgevers betalen alleen bijdragen voor de uitvoeringskosten van het Fonds.

7.2 Beleggingsbeleid

Uit hoofdstuk 5 blijkt dat het strategisch beleggingsbeleid door middel van ALM-studies en/of haalbaarheidstoetsen wordt afgestemd op de verplichtingen en doelstellingen van het Fonds. Door het strategische beleggingsbeleid jaarlijks te herijken aan de hand van een ALM-studie en/of haalbaarheidstoetsen en frequent te monitoren kan worden ingespeeld op wijzigingen in de marktomstandigheden en de risicoperceptie van het Algemeen Bestuur.

7.3 Beleid ten aanzien van voorwaardelijke toeslagverlening

Het Fonds kent de volgende vormen van voorwaardelijke toeslagverlening (de methodiek is afhankelijk van de laatst toepasselijke CAO voor beëindiging van het deelnemerschap):

- Voorwaardelijke toeslagverlening per 1 januari van enig jaar met ten hoogste de op 3% gemaximeerde definitief gepubliceerde 'Consumentenprijsindex (CPI)' alle huishoudens, afgeleid over de laatst verstreken periode van oktober tot oktober. Het Algemeen Bestuur beslist of de toeslag wordt toegekend. Deze voorwaardelijke toeslagverlening wordt uit vrije reserves en beleggingsrendement gefinancierd. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd.
- Voorwaardelijke toeslagverlening met in geval van een collectieve structurele verhoging van de lonen als gevolg van de CAO voor ING Bank het percentage van deze verhoging. Het Algemeen Bestuur beslist of de toeslag wordt toegekend. Deze voorwaardelijke toeslagverlening wordt hoofdzakelijk uit vrije reserves en beleggingsrendement gefinancierd. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is daarnaast een beperkte (bestemmings)reserve gevormd.
- Voorwaardelijke toeslagverlening met in geval van een collectieve structurele verhoging van de lonen als gevolg van de CAO voor ING Verzekeren/ING Investment Management het percentage van deze verhoging. Het Algemeen Bestuur beslist of de toeslag wordt toegekend. Deze voorwaardelijke toeslagverlening wordt hoofdzakelijk uit vrije reserves en beleggingsrendement gefinancierd. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is daarnaast een beperkte (bestemmings)reserve gevormd.

7.3.1 Wettelijke grens aan voorwaardelijke toeslagverlening

Pensioenfonds ING moet volgens de eisen die de pensioenwetgeving stelt in het nieuwe Financiële Toetsingskader (FTK) toekomstbestendig indexeren. Binnen de wettelijke kaders hanteert het Algemeen Bestuur daarna, met ingang van 1 januari 2015, een toeslagstaffel als leidraad bij zijn besluiten over voorwaardelijke toeslagverlening. De staffel is gebaseerd op de (gemiddelde) reële dekkingsgraad. Bij elk besluit over toeslagverlening wordt bepaald welk percentage, wettelijk gezien, maximaal mag worden toegekend.

Artikel 137 lid 2 van de Pensioenwet bepaalt dat:

- a. bij een beleidsdekkingsgraad onder een bij algemene maatregel van bestuur te bepalen niveau (nu 110%) geen toeslag wordt verleend;
- b. er niet meer toeslag wordt verleend dan naar verwachting in de toekomst te realiseren is; en
- c. incidentele toeslagverlening om in het verleden niet toegekende toeslag of in het verleden doorgevoerde vermindering van pensioenaanspraken en pensioenrechten te compenseren kan worden verleend indien die toeslagverlening geen gevolgen heeft voor de toeslagverlening in de toekomst overeenkomstig onderdeel b, de beleidsdekkingsgraad het niveau van het vereist eigen vermogen, bedoeld in artikel 132, behoudt en in enig jaar ten hoogste een vijfde van het vermogen dat voor deze toeslagverlening beschikbaar is, wordt aangewend.

Op grond van artikel 15 lid 3 van het Besluit FTK wordt bepaald welk percentage toeslag jaarlijks kan worden toegekend op basis van het beschikbare vermogen boven de beleidsdekkingsgraad. De Bestemmingsreserve blijft hierbij buiten beschouwing.

Dit percentage wordt vervolgens uitgedrukt in een percentage van de maatstaf. Omdat het Fonds zowel toeslagen op basis van de CAO-lonen als prijsindex heeft, gaat het Fonds daarbij uit van een gecombineerde maatstaf. De gecombineerde maatstaf wordt bepaald als een gewogen gemiddelde van de looninflatie en de prijsinflatie. Voor dit gewogen gemiddelde wordt uitgegaan van een weging op basis van technische voorzieningen, waarbij voor de Deelnemers die de CAO-lonen als maatstaf hebben tot uitdiensttreding/pensionering en daarna prijsindex ook nog een verhouding wordt vastgesteld op basis van de verhouding tussen de gemiddelde looptijd voor de loonindex en de prijsindex voor die groep.

Bij besluiten over aanvullingen op niet-volledige toeslagverlening uit de Bestemmingsreserve wordt gezien wat het tekort is voor Deelnemers ten opzichte van de volledige toeslag. Het verschil kan bij besluit van het Algemeen Bestuur uit de Bestemmingsreserve worden gefinancierd. Voor de periode tussen 1-1-2015 en 31-12-2024 (10 jaar) is hierbij de vereiste van toekomstbestendige toeslagverlening niet van toepassing. Zie verder paragraaf 3.3.3 en 4.2 over de omgang met de Bestemmingsreserve.

Voor inhalen van gemiste toeslagen en voor extra toeslagen geldt dat maximaal een vijfde van het overschot boven de middelen die nodig zijn voor het volledig indexeren aangewend mag worden.

7.3.2 Leidraad toeslagverlening

De staffel die het Algemeen Bestuur met ingang van 1 januari 2015 hanteert als leidraad voor de toeslagverlening is gebaseerd op de (gemiddelde) reële dekkingsgraad. Wanneer dit naar de mening van het Algemeen Bestuur op grond van wijzigingen in het financiële toetsingskader, pensioenwetgeving of vanwege andere beleidsmatige afwegingen noodzakelijk is, is het Algemeen Bestuur bevoegd de toeslagstaffel aan te passen. Het Algemeen Bestuur zal in elk geval de staffel opnieuw beoordelen als er sprake is van een verandering van het economisch hoofdsce­nario.

De grenzen van de staffel lopen elk jaar met 1%-punt op. De staffel van 2020 luidt als volgt:

Gemiddelde reële dekkingsgraad	Mate van toekenning toeslag (besluiten in 2020)
< 80%	Geen toeslag
80% - 91%	Pro rata toeslag, oplopend van 0% naar 100% van de maatstaf
91% - 101%	100% van de maatstaf, plus inhaal van gemiste toeslagen na 1 januari 2014 (inhaal voor zover middelen aanwezig boven 91%).
> 101%	100% van de maatstaf, plus inhaal van gemiste toeslagen na 1 januari 2014 en/of extra netto pensioen

In 2029 luidt de staffel als volgt:

Gemiddelde reële dekkingsgraad	Mate van toekenning toeslag (besluiten in 2029 en verder)
< 89%	Geen toeslag
89% - 100%	Pro rata toeslag, oplopend van 0% naar 100% van de maatstaf
100% - 108%	100% van de maatstaf, plus inhaal van gemiste toeslagen na 1 januari 2014 (inhaal voor zover middelen aanwezig boven 100%).
> 108%	100% van de maatstaf, plus inhaal van gemiste toeslagen na 1 januari 2014 en/of extra netto pensioen

Een besluit wordt in principe anderhalve maand voorafgaand aan die waarin de toeslag zou moeten ingaan, genomen op basis van een gemiddelde reële dekkingsgraad gemeten over de daarvoor ge­legen 12 maanden. Dus bijvoorbeeld voor een toeslag per 1 september 2020 wordt in principe het besluit genomen in de eerste helft van juli 2020, op basis van de gemiddelde reële dekkingsgraad van eind juli 2019 tot en met juni 2020.

Discretionair kan het Algemeen Bestuur afwijken van het beleid c.q. de toeslagstaffel.

Indien er sprake is van een daling in de prijsindex of CAO-lonen in enig jaar, dan heeft het Algemeen Bestuur met ingang van 1 januari 2015 - op grond van de pensioenreglementen - de discretionaire bevoegdheid deze daling te verrekenen met stijgingen in het jaar of de jaren daarna.

Voor zover de dekkingsgraad van het Fonds ontoereikend is voor een volledige toekenning van de toeslagverlening conform de maatstaf voor de Deelnemers, zal het tekort ten laste van de Bestemmingsreserve, zolang deze een positief saldo heeft, worden aangevuld binnen de grenzen die de wet aan voorwaardelijke toeslagen stelt. Kortten pensioenaanspraken en -rechten

Het inzetten van de beleidsmaatregel om de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten te kortten, is een mogelijkheid waarmee het Algemeen Bestuur terughoudend is. Het toepassen van deze maatregel is een keuze die gemaakt wordt als het niet anders kan. In de pensioenreglementen van het Fonds is opgenomen dat alle opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten naar rato van het tekort zullen worden gekort, indien de financiële positie daartoe noopt en alle overige sturingsmiddelen, met uitzondering van het beleggingsbeleid, zijn ingezet. Hiermee wordt invulling gegeven aan artikel 134 van de Pensioenwet.

Indien de DNB-beleidsdekkingsgraad onder de vereiste dekkingsgraad komt, zullen de pensioenrechten en -aanspraken worden gekort, als dat nodig is om binnen 10 jaar te herstellen naar de (strategisch) vereiste dekkingsgraad. De kortingen worden tijdsevenredig gespreid over de herstelperiode. De korting in het eerste jaar is onvoorwaardelijk, de overige kortingen voorwaardelijk. Zolang het Fonds een tekort heeft, wordt ieder jaar opnieuw bezien of het korten van de pensioenrechten en -aanspraken noodzakelijk is om binnen 10 jaar te herstellen naar de (strategisch) vereiste dekkingsgraad.

Indien de DNB-beleidsdekkingsgraad voor het vijfde achtereenvolgende jaar onder de minimaal vereiste dekkingsgraad ligt én de actuele DNB-dekkingsgraad ook onder de minimaal vereiste dekkingsgraad ligt, dan moet het Fonds korten, zodanig dat de DNB-dekkingsgraad gelijk wordt aan de minimaal vereiste dekkingsgraad. De kortingen worden dan tijdsevenredig gespreid over 10 jaar. In dit geval zijn alle kortingen onvoorwaardelijk, waarmee het effect van de kortingen direct tot uitdrukking komt in lagere technische voorzieningen.

De herstelperiode van 10 jaar kan worden ingekort als DNB dit eist, of als het Algemeen Bestuur bij het indienen van het herstelplan onderbouwd heeft waarom vanuit het belang van Deelnemers, Gewezen Deelnemers, andere aanspraakgerechtigden en Pensioengerechtigden een kortere looptijd van het herstelplan noodzakelijk is.

Aldus vastgesteld namens het Algemeen Bestuur van de Stichting Pensioenfonds ING,

P. van Meel, Uitvoerend Bestuurder

W.H. van Iersel, Uitvoerend Bestuurder

Bijlage 1   **Pensioenfondsdocumenten en pensioenreglement**

- Statuten
- Beloningsbeleid
- Gedragscode
- Incidentenregeling
- Klachten- en Geschillenregeling
- Klokkenluidersregeling
- Integriteitsbeleid
- Bestuursprotocol
- Reglement Auditcommissie
- Reglement van het Verantwoordingsorgaan
- Geschiktheidsplan
- Reglement Pensioenfonds ING 2020 [gesloten]

Bijlage 2 Verklaring beleggingsbeginselen

1. Introductie

Deze verklaring inzake de beleggingsbeginselen geeft beknopt de uitgangspunten weer van het beleggingsbeleid van het Fonds. Deze uitgangspunten worden door het Algemeen Bestuur vastgesteld.

Doelstelling van het Fonds

Het Fonds is een ondernemingspensioenfonds verbonden aan ING Bank N.V. en NN Group N.V. De statutaire omschrijving van het doel van het Fonds luidt als volgt: "Het Fonds heeft ten doel Pensioenen en/of andere uitkeringen te verstrekken ter zake van ouderdom en arbeidsongeschiktheid en ter zake van overlijden van de Deelnemers of Gewezen Deelnemers, overeenkomstig de bepalingen van de Pensioenreglementen."

Gegeven deze doelstelling streeft het Fonds naar het nakomen van de nominale pensioenaanspraken en pensioenrechten met een hoge mate van zekerheid en het verhogen daarvan volgens de voor die aanspraken geldende toeslagregeling.

Doelstelling beleggingsbeleid en risicohouding

De rendementsdoelstelling van het Fonds is afgeleid van het te behalen indexatieresultaat binnen de nominale risiconorm. Zolang er ruimte is binnen de nominale risiconorm, wordt de portefeuille zodanig ingericht, dat over een horizon van 15 jaar een (mediaan) indexatieresultaat wordt bereikt van 100% (streven), doch tenminste van 80%. Een hoger indexatieresultaat is niet nodig en leidt tot grotere onzekerheid op de kortere termijn.

De beleggingsstrategie is in combinatie met het toeslagbeleid gericht op het verder laten toenemen van de reële dekkingsgraad van het Fonds zodat daaruit de toeslagen kunnen worden gefinancierd. Dit geschiedt op een prudente wijze, zodat wordt voldaan aan de beginselen van veiligheid, kwaliteit en risicodiversificatie. Bij het vaststellen van het beleid is rekening gehouden met:

- de specifieke karakteristieken van het Fonds, zoals die tot uitdrukking komen in de toekomstige pensioenverplichtingen;
- het gesloten karakter van het Fonds;
- de uitkomsten van berekeningen met een ALM-model;
- de risicohouding van het Fonds;
- de eisen ten aanzien van beleggingen die voortvloeien uit de pensioenwetgeving;
- de haalbaarheidstoets

In het beleid komen tot uitdrukking de benchmarkportefeuille en het beleid met betrekking tot het rente-, inflatie- en het valutarisico.

Op grond van beleidsvoornemens voor de lange termijn stelt het Algemeen Bestuur jaarlijks een Balansbeheerplan op, waarin het beschrijft op welke wijze het beleid leidt tot concrete (beleggings)activiteiten. Bij de selectie en het beheer van de beleggingen houdt het Fonds er rekening mee hoe deze milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen beïnvloeden.

De pensioenverplichtingen worden voor de bepaling van het beleggings- en risicobeleid op marktwaarde gewaardeerd. Daarbij wordt de rentetermijnstructuur gebruikt zoals DNB deze op basis van marktwaarnemingen vaststelt. DNB past daarna deze curve aan met de UFR (Ultimate Forward Rate). Het Fonds neemt voor de waardering op marktwaarde de curve zonder die aanpassing.

De dekkingsgraad waarbij de verplichtingen zijn gewaardeerd op basis van de rentetermijn-structuur zonder aanpassing, wordt de marktwaardedekkinggraad genoemd. De dekkingsgraad waarbij de verplichtingen zijn gewaardeerd tegen de DNB-curve (inclusief UFR), wordt de DNB-dekkingsgraad genoemd. De reële dekkingsgraad wordt bepaald met de break even inflatie die voor diverse looptijden is af te leiden uit de markt.

Het Fonds streeft naar het nakomen van de nominale pensioenaanspraken en -rechten met een hoge mate van zekerheid en het verhogen daarvan volgens de voor die aanspraken geldende toeslagregeling.

Met de overdracht eind februari 2014 van de toeslagverplichtingen naar het Fonds en de afkoop van de bij- en terugstortingen streeft het Fonds nu twee doelstellingen na:

- Een hoge nominale zekerheid; en
- Een toeslagambitie van gemiddeld (ten minste) 80% van de maatstaf (loonindex of de (op 3% gemaximeerde) prijsindex).

Het Fonds streeft ernaar aan beide doelstellingen te voldoen. Bij lagere dekkingsgraden en/of bij wordt niet tegelijkertijd aan beide doelstellingen voldaan. Voor hogere dekkingsgraden is de uitwerking van het beleid vooral gericht op het zekerstellen van de reële verplichtingen.

De doelstelling van een hoge nominale zekerheid is vertaald naar een criterium voor de onderdekkingkans op de korte termijn:

- de kans op een marktwaardedekkinggraad lager dan 109% over één jaar mag gemiddeld maximaal 1% bedragen.

De doelstelling met betrekking tot de toeslagambitie is vertaald naar de volgende doelstelling:

- de kans bedraagt minder dan 30% dat de toeslagambitie van (ten minste) 80% niet wordt behaald over een periode van 15 jaar (de reële doelstelling).

Wijzigen van de verklaring

De verklaring inzake de beleggingsbeginselen wordt minimaal eens in de drie jaar herzien. Het eerstvolgende moment is (uiterlijk) 2021. Indien tussentijds belangrijke wijzigingen optreden in de omstandigheden van het Fonds of wijzigingen in het voorgenomen beleggingsbeleid, wordt de verklaring tussentijds herzien.

2. Investment Beliefs

Investment Beliefs zijn de basis van het beleid. Investment Beliefs helpen het Algemeen Bestuur bij bij de inrichting van de beleggingsportefeuille en hoe hier ten behoeve van de deelnemer toezicht op te houden.

Voor het Fonds zijn twee Investment Beliefs uniek, te weten het sturen op risico's en het in control willen zijn. Het Fonds wil niet meer of minder risico nemen dan nodig is passend bij de realisatie van

de nominale doelstelling en indexatie-ambitie. Daarnaast wil het Fonds “de dingen die we doen goed doen”. De Investment Beliefs zijn weergegeven in volgorde van belangrijkheid.

Zowel bij de strategische beleggingsbeslissingen als bij de uitvoering maakt het Fonds een afweging tussen risico's, financiële en niet-financiële (MVB) aspecten, beheersbaarheid, transparantie, uitlegbaarheid en kosten. De realisatie van de financiële- en niet-financiële doelstellingen van het Fonds zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.

De 9 Investment Beliefs

1. Het Fonds stuurt op risico's

Argumentatie

Om de doelstellingen te behalen stuurt het Fonds op risico's waarbij de karakteristieken van het Fonds bepalend zijn. Het Fonds is gesloten. Er komt geen premie meer binnen en de werkgever draagt niet meer bij aan indexatie. Het Fonds heeft na de verzelfstandiging de ambitie op zich genomen om (ten minste) gemiddeld 80% aan indexatie aan alle deelnemers door te geven over een periode van 15 jaar en de kans op korten te beperken. Daarnaast is het noodzakelijk dat het Fonds nog het nodige verdient op haar beleggingen, want een reële dekkingsgraad van 100%, los van eventuele gewenste reële buffers (onder andere lang-leven risico), is nog niet gerealiseerd.

Het ontbreken van het premie-instrument, maakt het Fonds nog afhankelijker van de markt. Rendementen zijn op korte termijn niet voorspelbaar en grillig. De omvang van de Return-portefeuille, en daarmee het risico, wordt afgestemd op het benodigde rendement. Te weinig risico nemen, leidt tot een te lage indexatie gemeten over een periode van 15 jaar. Te veel risico kan leiden tot een groter dan verwacht verlies aan dekkingsgraad.

Consequenties

Om te borgen dat de juiste omvang aan risico ten behoeve van de reële en nominale ambitie wordt genomen, vindt elk jaar een toets plaats op:

- Of de ambities haalbaar zijn onder normale omstandigheden en in stress-scenario's;
- Of de hoogte van de rente- en inflatiehedge passend zijn;
- Of het gewicht van de Return-portefeuille gegeven de economische veronderstellingen passend is;
- Of beleid en uitvoering op elkaar aansluiten. Eventuele implementation gaps worden geadresseerd.

Jaarlijks wordt getoetst of inrichting en samenstelling van de Matching- en Return-portefeuille voldoen aan de beleidsuitgangspunten.

2. Het Fonds is 'in control' via een gestructureerd beleggingsproces

Argumentatie

Een gestructureerd beleggingsproces draagt bij aan een hogere kans op realisatie van de ambities, maakt beleggingsbeslissingen transparant, brengt risico's in kaart en uitvoering uitlegbaar. Het beleggingsproces is een proces waarbij ambities, uitgangspunten, aannames en constructie van portefeuilles en selectie naadloos op elkaar aansluiten. De uitvoering van beleggingsmandaten is belegd bij externe managers.

Consequenties

Het Fonds vermijdt bij het nastreven van de tweeledige reële en nominale doelstelling onnodige complexiteit:

- het reële kader is leidend;
- het Fonds maakt in zijn balansbeheer een onderscheid tussen een Matching-portefeuille, Treasury-portefeuille en Return-portefeuille;
- in het balansbeheerplan is omschreven hoe te handelen bij afwijkende omstandigheden;
- complexe beleggingscategorieën worden gemeden, hetgeen tot uitdrukking komt in de afbouw van Private Equity;
- voor het balansbeheer is een risicobeheersings- en controlesysteem ingericht waarmee het de risico's, waaraan het Fonds wordt blootgesteld bij het nastreven van zijn doelstellingen, identificeert, analyseert en beheerst en de werking ervan regelmatig evalueert.
- interne commissies adresseren multidisciplinair balansbeheer-gerelateerde aspecten (ALCO) en de selectie en monitoring van externe managers (commissie Monitoring).

3. De pensioendoelstellingen vormen het startpunt van het beleggingsbeleid.

Argumentatie

Het beleggingsbeleid en uitvoering staan in dienst van de realisatie van de pensioendoelstellingen. De doelstellingen zijn concreet gemaakt om hier gericht beleid op te kunnen formuleren. Bij conflicterende doelstellingen wordt een voorkeur geformuleerd welke is gebaseerd op evenwichtige belangenbehartiging en de risicobereidheid van de deelnemers. Het reële kader is leidend. Het Fonds heeft als ambitie om, gemeten over een periode van 15 jaar, tenminste gemiddeld 80% indexatie aan alle deelnemers toe te kennen en de kans op korten te beperken.

Consequenties

Een juiste en complete vertaling van de pensioendoelstellingen naar beleid en uitvoering is van belang om te borgen dat deze worden gerealiseerd. Dit betekent dat het beleid periodiek wordt getoetst door middel van:

- (in principe) Jaarlijkse ALM-studies en opstellen balansbeheerplan;
- In de ALM-studie wordt aandacht besteed aan het evenwichtig verdelen van indexatie over leeftijdscohorten;
- Gebruik maken van actuele actuariële data;
- Twee keer per jaar wordt getoetst of de economische uitgangspunten (keuze economische scenario) nog valide zijn;
- Resultaten van het balansbeheer in de kwartaalrapportages.

Het beleid en uitvoering worden frequent en volgens een vast ritme getoetst aan de pensioendoelstellingen.

4. Maatschappelijk verantwoord beleggen is een integraal onderdeel van het beleid

Het Fonds heeft met zijn beleggingen een (indirecte) impact op ecologische, economische en maatschappelijke ontwikkelingen. Deze impact kan zowel negatief (doing harm) als positief (doing good) zijn.

Het Fonds gelooft dat duurzaamheidskwesties een risico kunnen vormen voor het blijven behalen van financiële doelstellingen op lange termijn. Integratie van financieel materiële ESG kwesties in risicoanalyses, selectie van managers en van de titelselectie door de managers is essentieel om deze risico's te beheersen. Actief aandeelhouderschap draagt bij aan zowel een lange termijn beter voor risico-gecorrigeerd rendement als aan een betere wereld.

Het Fonds kiest ervoor om de maatschappelijke normen en de waarden van de deelnemers vorm te geven in de portefeuille. Dit betekent dat het Fonds rekening houdt met de sociale en milieu-impact van de beleggingen. Meer specifiek zal het Fonds zich richten op de gekozen thema's mensenrechten, milieu en klimaat, arbeidsomstandigheden, gezondheid en anti-corruptie. Belangrijke randvoorwaarden zijn het eigen reputatiemanagement, alsmede een aantrekkelijke risico- / rendementsverhouding en het behalen van de pensioendoelstellingen. Het is belangrijk dat het beleid eigen is en dat het herkenbaar, uitlegbaar en uitvoerbaar is.

Consequenties

- Het Fonds geeft (bovenop de bestaande wet- en regelgeving) accenten aan de portefeuille via specifieke thema's voor het Fonds welke eens in de vijf jaar worden vastgesteld door de deelnemers.
- Het Fonds stelt zich op als actief aandeelhouder
- Het Fonds neemt financieel-materiële ESG-informatie mee in zijn beleggingsbeslissingen.
- Duurzaamheidskwesties die een risico kunnen vormen voor het behalen van gezonde rendementen op lange termijn worden in kaart gebracht, onderzocht en eventueel geïmplementeerd in de portefeuille. CO2 reductiedoelstelling is een duurzaamheidskwestie die in 2020 wordt opgepakt.
- Bij de selectie en bij de monitoring van externe vermogensbeheerders ziet het Fonds er op toe dat externe vermogensbeheerder financieel-materiële ESG-informatie meeneemt in zijn beleggingsbeslissingen
- Het Fonds heeft een uitsluitingenbeleid welke uitsluitingsgronden bevat inzake de minimale normen, waarden en criteria van de beleggingen.

5. Het lange-termijn karakter van de verplichtingen bepaalt de lange beleggingshorizon.

Argumentatie

Hoewel het Fonds gesloten is en de looptijd van de verplichtingen afnemen, hebben deze nog steeds een lange looptijd. Het lange-termijn karakter van de verplichtingen maakt dat de beleggingshorizon daar op aansluit. Hierdoor kunnen voordelen worden behaald.

Consequenties

De consequenties voor de portefeuille betreffen:

- de verplichtingen worden gematcht met beleggingsproducten die qua rendement en risico de verplichtingen zoveel mogelijk nabootsen;
- de mate van renteafdekking en inflatie-afdekking zijn strategische keuzen;
- de mate van valuta-afdekking is een strategische keuze;
  - er wordt niet te snel gewisseld van externe vermogensbeheerder. Indien van vermogensbeheerder wordt gewisseld vindt dit plaats na een gedegen onderzoek;
- binnen de Return-portefeuille wordt de nadruk gelegd op beleggingen die op de lange termijn voldoende rendement na inflatie opleveren.

6. Diversificatie verlaagt het risico bij eenzelfde rendement.

Argumentatie

Spreiding van de portefeuille over verschillende regio's, sectoren, beleggingscategorieën en -strategieën verbetert het risico-rendement profiel van een beleggingsportefeuille. Bij voldoende spreiding kan eenzelfde rendement worden behaald bij een lager risico. In gevallen van een crisis neemt het diversificatievoordeel echter af. Het traditionele diversificatie-argument is vooral van toepassing op de Return-portefeuille. Voor de Matching-portefeuille staat matching van het inflatie- en renterisico

van de pensioenverplichtingen voorop en voor de Treasury-portefeuille het voldoen aan liquiditeit. Binnen de geldende (kredietwaardigheids)eisen is er binnen de Matching-portefeuille en Treasury-portefeuille ruimte voor selectie van beleggingen die een hogere rentevergoeding (minder negatieve) bieden.

Consequenties

Een hogere reële dekkingsgraad betekent dat minder risico hoeft te worden gelopen. Er hoeft immers minder te worden verdiend. De Return-portefeuille kan hierdoor verder afnemen. Echter, een afbouw van deze portefeuille betekent een hoger reëel risico. Als de reële matching onvoldoende zeker is en de reële dekkingsgraad zou dalen, dan heeft het Fonds mogelijk minder herstelkracht bij een geringere Return-portefeuille. De consequentie hiervan is dat:

- Ook bij hogere dekkingsgraden blijft een deel van de portefeuille gealloceerd naar de Return-portefeuille;
- Binnen de Return-portefeuille en binnen de Matching-portefeuille wordt op effectieve wijze gezocht naar diversificatie.

7. Passief beleggen, tenzij ....

Argumentatie

Markten zijn in hoge mate efficiënt, informatie wordt snel verwerkt in de prijzen.

Actief beheer in de zin van selectie van titels binnen een beleggingscategorie wordt alleen ingezet, indien redelijkerwijs verwacht mag worden dat hiermee, binnen de geformuleerde risicoruimte, een beter risico-rendement profiel wordt gerealiseerd dan bij passief beheer na aftrek van kosten, gemeten over een economische cyclus.

Consequenties

De consequenties voor de portefeuille betreffen:

- Nadruk op strategische allocatie voor de Matching-portefeuille naar rente- en inflatiehedge. Hiermee worden de fluctuaties in de waardering van de verplichting opgevangen om te kunnen voldoen aan de ambities van het Fonds. Het doel van deze portefeuille is dus ook om de waardeveranderingen van de pensioenverplichtingen zo goed mogelijk te repliceren;
- Uitgangspunt bij allocatie binnen de Return-portefeuille is passief beheer;
- Bij selectietrajecten wordt uitgegaan van passief beheer en zal onderbouwd moeten worden dat actief beheer een beter risico rendementsprofiel oplevert na aftrek van kosten;
- De beleggingen binnen de Return-portefeuille zijn voor een belangrijk deel actief vorm gegeven. Daarom wordt periodiek onderzocht, in de samenstelling van de Return-portefeuille, of er voldoende argumenten zijn waarom niet wordt gekozen voor passief beheer.

8. Risicopremies fluctueren op de korte termijn, maar tenderen op de lange termijn naar gemiddelden.

Argumentatie

De marktprijs die beleggers voor een belegging betalen fluctueert sterker dan de onderliggende waarde. Op de lange termijn tenderen waarderingen naar een gemiddelde. Deze afwijkingen kunnen gedurende een langere periode aanhouden.

Consequenties

De consequenties voor de portefeuille betreffen:

- Er is ruimte qua bandbreedtes om in te spelen op fluctuerende risicopremies;
- De liquiditeitspositie bedraagt strategisch 2%.

9. Bij de inrichting van de beleggingsportefeuille worden kosten expliciet meegenomen in de afweging.

Argumentatie

Kosten drukken het rendement. Dit betekent dat expliciet een afweging wordt gemaakt tussen rendement, risico en kosten.

Consequenties

De consequenties voor de portefeuille betreffen:

- Bij de selectie en monitoring van externe vermogensbeheerders wordt expliciet aandacht gegeven aan kosten;
- Uitgaande van eenzelfde verwacht risico-rendement profiel wordt ten principale gekozen voor de belegging tegen de laagste kosten;
- Transparantie wordt geboden over directe en indirecte kosten.

3. Rolverdeling

Algemeen Bestuur

Het Algemeen Bestuur is eindverantwoordelijk voor alle activiteiten, inclusief het beleggingsbeleid, van het Fonds. Het Algemeen Bestuur stelt het beleid van het Fonds vast. Het Algemeen Bestuur is verantwoordelijk voor het beleggen van de beschikbare gelden in overeenstemming met de beleggings-beginselen, zoals omschreven in deze verklaring betreffende de beleggingsbeginselen. Het Algemeen Bestuur wordt ondersteund door externe adviseurs.

Uitvoerende Bestuurders

De Uitvoerende Bestuurders bewaken de ontwikkeling van de risicopositie en de assetmix ten opzichte van de door het Algemeen Bestuur vastgestelde bandbreedtes en limieten en passen de risicopositie en/of assetmix zo nodig binnen die bandbreedtes en limieten aan, aan de ontwikkelingen op de financiële markten.

Taakafbakening Uitvoerende Bestuursleden en Algemeen Bestuur bij jaarlijks Balansbeheerplan

Bovenstaande algemene verdeling van verantwoordelijkheden vertaalt zich tevens in een taakafbakening ten aanzien van het jaarlijkse Balansbeheerplan. Het uitgangspunt is hierbij, dat strategische besluiten door het Algemeen Bestuur worden genomen en operationele/tactische besluiten door de Uitvoerende Bestuurders. Periodiek wordt door de Uitvoerende Bestuurders verantwoording afgelegd aan de Niet Uitvoerende Bestuurders. De onderstaande verdeling is conform artikelen 6-9 van het Bestuursprotocol dat 1-1-2017 is ingegaan. De verdeling ten aanzien van de uitvoering van het Balansbeheerplan luidt als volgt:

Algemeen Bestuur:

1. Aanpassen van de gewichten van de assetcategorieën van de Return-portefeuille buiten de daarvoor geldende bandbreedtes;
2. Aanpassen van het strategisch rentehedge-niveau buiten de daarvoor geldende bandbreedtes;
3. Aanpassen van het strategisch inflatiehedge-niveau buiten de daarvoor geldende bandbreedtes;

4. Verhogen/verlagen van de valutahedge-niveaus buiten de bandbreedtes;
5. Initiatief nemen tot ex-post analyses;
6. Besluiten dat het hoofdscenario niet meer van kracht is.

Taakgebied Uitvoerende Bestuursleden:

1. Aanpassen van de gewichten van de assetcategorieën van de Return-portefeuille binnen de daarvoor geldende bandbreedtes;
2. Aanpassen van het rentehedge-niveau binnen de daarvoor geldende bandbreedtes;
3. Aanpassen van het inflatiehedge-niveau binnen de daarvoor geldende bandbreedtes;
4. Verhogen/verlagen van de valutahedge-niveaus binnen de bandbreedtes;
5. Initiatief nemen tot ex-post analyses;
6. Dagelijks beheer van de portefeuilles: monitoren en selecteren managers, inrichting van deelportefeuilles (bijvoorbeeld inrichting Vastgoed), vaststellen benchmarks.

Bestuursbureau

Het Bestuursbureau bereidt het strategische financiële beleid voor en voert het uit. Het Bestuursbureau stuurt en bewaakt de ontwikkeling van de risicopositie en de assetmix ten opzichte van de door het Algemeen Bestuur vastgestelde bandbreedtes en rapporteert hierover aan de Uitvoerende Bestuurders. Het Bestuursbureau heeft onder aansturing van de Uitvoerende Bestuurders de handelingsbevoegdheid om de risicopositie bij overschrijding van de grenzen voor het Bestuursbureau terug te brengen binnen die grenzen.

Deskundigheid medewerkers

Het Fonds zorgt ervoor dat het in alle fasen van het beleggingsproces beschikt over de deskundigheid die vereist is voor:

- Het behalen van het beoogde beleggingsresultaat;
- Een correct beheer van de beleggingen; en
- Een goede beheersing van de aan de beleggingen verbonden risico's.

De Uitvoerende Bestuurders zien er op toe dat alle direct betrokkenen beschikken over de deskundigheid die voor een goede uitoefening van hun functie vereist is.

Scheiding van belangen

Het Fonds zorgt ervoor dat bij de personen die belast zijn met (de uitvoering van) het beleggingsbeleid geen sprake is van (schijn van) belangenverstremming of tegenstrijdige belangen. De Uitvoerende Bestuurders en de medewerkers van het Bestuursbureau die belast zijn met (de uitvoering van) het beleggingsbeleid, zijn gebonden aan de door het Fonds opgestelde Gedragscode. Deze Gedragscode voldoet aan de eisen die DNB en de Autoriteit Financiële Markten (AFM) hieraan stellen. De compliance officer van het Fonds toetst of de Gedragscode wordt nageleefd. Het Fonds zorgt er voor dat ook de (ter zake van het beheer betrokken medewerkers van) vermogensbeheerders de Gedragscode van het Fonds naleven.

4. Uitvoering

Uitbesteding

De beleggingen van het Fonds worden vrijwel geheel beheerd door externe vermogensbeheerders. Het vermogensbeheer geschiedt binnen de door het Algemeen Bestuur verleende mandaten. Periodiek wordt door de vermogensbeheerders betreffende de resultaten van het gevoerde beleid gerapporteerd.

Het Bestuursbureau geeft uitvoering aan zijn fiduciaire rol als beheerder door binnen zijn mandaat de allocaties te wijzigen. Hierover wordt aan de Uitvoerende Bestuurders gerapporteerd en verantwoording afgelegd.

Balansbeheerplan

Het Algemeen Bestuur stelt jaarlijks het Balansbeheerplan vast. Als uitgangspunt van het Balansbeheerplan geldt de relatie tussen de bezittingen en de verplichtingen van het Fonds. De belangrijkste beleggingskeuzes die gemaakt worden zijn:

- de benchmark weging van de verschillende beleggingscategorieën. Het risicoprofiel van deze vermogenssamenstelling wordt geanalyseerd in het licht van alle rechten en verplichtingen van het Fonds, zowel op korte als op lange termijn;
- de rendementsdoelstelling per beleggingscategorie, tot uitdrukking gebracht in een of meer vergelijkingsmaatstaven (benchmarks);
- de bandbreedtes per beleggingscategorie. Omdat het Fonds bereid is de feitelijke samenstelling van de beleggingsportefeuille (tijdelijk) te laten afwijken van de strategisch gewenste samenstelling van de portefeuille zijn grenzen vastgelegd waarbinnen de beleggingscategorieën zich dienen te bevinden. De vermogensbeheerders dienen zich aan deze bandbreedtes te houden.

De strategische beleggingsportefeuille voor 2020 luidt als volgt (NB: vanwege de actuele marktomstandigheden is de implementatie van onderstaand beleid uitgesteld. Tot het moment van implementatie geldt het beleid van 2019):

<i>Alle cijfers in procenten</i>	2019	2020	Bandbreedtes	
Matching-portefeuille	71	70,5	66	76
<i>w.v. hypotheke</i>	2,25	4	2,25	6
<i>w.v. eurocredit (ig)</i>		2	1	5
Treasury-portefeuille	4	2	2	6
Return-portefeuille	25	27,5	22,5	32,5
Credits	2,5			
HY		1	0	2
Emerging Market Debt	2,5	3	1	5
<i>EMD HC</i>	2,0	3,0		
<i>EMD LC</i>	0,5			
Aandelen	12	14,5	11,5	17,5
<i>Passief (DM)</i>	5,0	5,75		
<i>DM low-vol</i>	4,5	5,75		
<i>Passief (EME)</i>	2,5	1,5		
<i>EME low-vol</i>		1,5		
Vastgoed	7	8	6	10
Private Equity	1	1	0	2,5
Totaal	100	100		
Rentehedge	90% nominaal	68% reëel	90% nominaal, 63% reëel	73% reëel
Inflatiehedge	35%	35%	30%	40%
Valutahedge Matching-portefeuille + Treasury obligaties	100%	100%	97,5%	102,5%
Valutahedge Return-portefeuille + Treasury overig	50%	25%	10%	110%

Meer informatie daarnaast te vinden in hoofdstuk 5 van de ABTN. De actuele weging van de verschillende beleggingscategorieën wordt ieder kwartaal gepubliceerd in het kwartaalbericht op de website van het Fonds.

De naleving van de mandaten wordt bewaakt door het Bestuursbureau, die daarover verslag uitbrengt aan de Uitvoerende Bestuurders.

Algemene uitgangspunten

Bij de uitvoering van het Balansbeheerplan staat de 'prudent person' regel centraal. Op basis van deze regel hanteert het Fonds de onderstaande uitgangspunten:

- het Fonds doet de beleggingen in het belang van de (Gewezen) Deelnemers en Pensioengerechtigden;
- de activa worden naar behoren gediversifieerd; en

- het Fonds belegt alleen in derivaten voor zover deze bijdragen tot een vermindering van het risico en/of bijdragen aan een doeltreffend portefeuillebeheer.

Het Fonds belegt niet in ING of NN Group.

Een uitgebreide verantwoording van het prudent person beginsel is opgenomen in bijlage 4.

Beleggingen

De te beleggen gelden zijn verdeeld over verschillende beleggingscategorieën zoals aandelen, obligaties, credits, vastgoed en private equity. De beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde. Het Fonds beoordeelt elke belegging op basis van risico- en rendementsoverwegingen en het totale effect op de beleggingsportefeuille in samenhang met de totale verplichtingenstructuur.

Risicobeheersing

De financiële risico's worden door middel van risicorapportages zichtbaar gemaakt ten behoeve van het Algemeen Bestuur. Het beleggingsbeleid wordt jaarlijks geanalyseerd. Belangrijke analyse-instrumenten hierbij zijn de ALM-studie en/of haalbaarheidstoets. In de ALM-studie en/of haalbaarheidstoets worden de ontwikkelingen in de beleggingen en de verplichtingen in hun onderlinge samenhang beoordeeld. De uitkomsten worden weergegeven in een nota, op basis waarvan het Algemeen Bestuur vervolgens de beleidsuitgangspunten voor het beleggingsbeleid vaststelt.

Het Algemeen Bestuur heeft een Risk Management Framework vastgesteld waarin wordt bepaald op welke wijze de financiële en niet-financiële risico's worden beheerst.

5. Financiële sturingsmiddelen

Het Algemeen Bestuur heeft sturingsmiddelen voorhanden die worden ingezet als de financiële positie van het Fonds daartoe aanleiding geeft. Het Fonds voert geen premiebeleid. Het (strategisch) beleggingsbeleid en het toeslagbeleid zijn de primaire financiële sturingsmiddelen. Mocht er een dekkingstekort optreden, dan zal eerst, indien nog aanwezig, de Bestemmingsreserve worden opgeheven en worden toegevoegd aan de algemene reserve. Mocht het niet lukken om het dekkingstekort of het reservetekort binnen de wettelijke termijn op te heffen, dan kunnen de pensioenaanspraken en -rechten gekort worden.

6. Maatschappelijk verantwoord beleggen

Het Fonds houdt rekening met de sociale en milieu-impact van de beleggingen. Dit is uitgebreid beschreven in het afzonderlijke MVB-beleidsdocument van het Fonds (MVB= maatschappelijk verantwoord beleggen). In het kort over dit MVB-beleid het volgende:

Principes en beliefs

Duurzame ontwikkeling is (economische) ontwikkeling die voorziet in de behoeften van iedereen in het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen. Het Pensioenfonds ING onderkent dat de financiële sector een belangrijke rol

speelt in duurzame ontwikkeling door het toewijzen van kapitaal aan ondernemingen en overheden en geeft zijn rol in deze duurzame ontwikkeling vorm in dit MVB-beleid.

De eerdergenoemde investment beliefs van het Fonds zijn leidend voor dit MVB-beleid.

Pensioenfonds ING werkt in dit beleid het investment belief over maatschappelijke verantwoordelijkheid verder uit.

Maatschappelijk verantwoord beleggen is een integraal onderdeel van het beleid

Het Fonds heeft met zijn beleggingen een (indirecte) impact op ecologische, economische en maatschappelijke ontwikkelingen. Het Fonds gelooft dat het zijn maatschappelijk verantwoordelijkheid zijnde een portefeuille die voldoet aan de leidende internationale normen en waarden, kan bereiken binnen de gestelde randvoorwaarde van het behalen van de financiële doelstellingen.

Daarnaast gelooft het Fonds dat duurzaamheidskwesties een risico kunnen vormen voor het blijven behalen van financiële doelstellingen op lange termijn. Integratie van financieel materiële ESG-kwesties in risicoanalyses, selectie van managers en van de titelselectie door de managers is essentieel om deze risico's te beheersen. Actief aandeelhouderschap draagt bij aan zowel een lange termijn beter voor risico-gecorrigeerd rendement als aan een betere wereld.

Uitvoering belief

Het Fonds kiest ervoor om de maatschappelijke normen en de waarden van de deelnemers vorm te geven in de portefeuille. Dit betekent dat het Fonds rekening houdt met de sociale en milieu-impact van de beleggingen. Meer specifiek zal het Fonds zich richten op de gekozen thema's mensenrechten, milieu en klimaat, arbeidsomstandigheden, gezondheid en anti-corruptie. Belangrijke randvoorwaarden zijn het eigen reputatiemanagement, alsmede een aantrekkelijke risico/rendementsverhouding en het behalen van de pensioendoelstellingen. Het is belangrijk dat het beleid eigen is en dat het herkenbaar, uitlegbaar en uitvoerbaar is.

De volgende drie pijlers zijn onderdeel van het beleid van het Fonds:

1. Het uitvoeren van pensioenbeheer brengt een fiduciaire verantwoordelijkheid met zich mee waarvan het behalen van de pensioendoelstellingen voorop staat. Duurzaamheidskwesties die een risico kunnen vormen voor het behalen van gezonde rendementen op lange termijn zullen onder deze verantwoordelijkheid door een pensioenfonds beheerst moeten worden. Het Fonds sluit aan bij de PRI (Principles for Responsible Investing) en neemt financieel-materiële ESG-informatie mee in het (laten) nemen van beleggingsbeslissingen.
2. Een pensioenfonds heeft met zijn beleggingen een (indirecte) impact op ecologische, economische en maatschappelijke ontwikkelingen. Deze impact kan zowel negatief (doing harm) als positief (doing good) zijn. Het Fonds kiest ervoor om (bovenop de bestaande wet- en regelgeving) de maatschappelijke normen en de waarden van de deelnemers en het Fonds vorm te geven in de portefeuille. Het Fonds legt de nadruk hierbij op de thema's die door de deelnemers als belangrijk zijn aangemerkt. Daarnaast heeft het Fonds een uitsluitingsbeleid dat de minimale criteria weergeeft in het kader van do no harm.

3. Tot slot is het belangrijk dat een pensioenfonds goed rentmeesterschap (stewardship) vormgeeft bij het beheer van het pensioenvermogen. Dit betekent dat het Fonds een verantwoordelijkheid heeft richting de deelnemers, maar ook dat het Fonds zich opstelt als actief aandeelhouder. Dit beleid is verder uitgewerkt in het stembeleid en het beleid met betrekking tot het voeren van een dialoog met ondernemingen.

Het beleid van het Fonds zal doorlopend getoetst worden aan de bestaande wetgeving, de ondertekende codes en principes en aan het algemene beleid van ING en NN. Het Fonds voert een onafhankelijk beleid en maakt een bewuste afweging als dit afwijkt van het beleid van ING en NN.

Bijlage 3 Financieel Crisisplan

I. Elementen crisisplan

In de Pensioenwet is verankerd dat een pensioenfonds beschikt over een Vereist Eigen Vermogen en een Minimaal Vereist Eigen Vermogen. Indien het Fonds niet langer voldoet aan de gestelde eisen ten aanzien van:

- het Vereist Eigen Vermogen, dan dient het Fonds een herstelplan op te stellen en in te dienen bij DNB. Er is dan sprake van een reservetekort; en
- het Minimaal Vereist Eigen Vermogen, dan is er sprake van een dekkingstekort.

Sinds 1 mei 2012 dient elk pensioenfonds te beschikken over een financieel crisisplan. Het Fonds heeft een financieel crisisplan, waarin is geregeld hoe het Fonds, ook als nog geen sprake is van een dekkingstekort, omgaat met een crisissituatie van het Fonds. Een belangrijk verschil met het herstelplan is, dat het Fonds in het financieel crisisplan zelf een definitie geeft van een crisissituatie, terwijl in een herstelplan wettelijke definities bepalend zijn.

Een financieel crisisplan geeft een beschrijving van de maatregelen die het Algemeen Bestuur op korte termijn effectief kan inzetten, indien de dekkingsgraad zich bevindt onder kritische waarden of zeer snel daalt richting kritische waarden, waardoor het realiseren van de primaire doelstellingen van het Fonds (het verstrekken van pensioen aan de Deelnemers, Gewezen Deelnemers en Pensioengerechtigden) in gevaar zou kunnen komen.

De kernaspecten die uit voorgaande omschrijving van een financieel crisisplan naar voren komen, zijn evident: crisis, maatregelen, effectiviteit, belanghebbenden en de uitvoering. Daarom wordt in dit financieel crisisplan ingegaan op de volgende elementen die hiermee nauw samenhangen:

Crisis:

- Wanneer is er naar de mening van het Algemeen Bestuur sprake van een crisis?
- Bij welke gevarengrens ten aanzien van de dekkingsgraad is er sprake van een crisis?
- Bij welke kritische ondergrens van de dekkingsgraad kan het Fonds herstellen zonder te hoeven overgaan op het korten van de pensioenen?

Maatregelen:

- Welke maatregelen heeft het Fonds ter beschikking in geval van een crisis?
- Hoe realistisch is de inzet van deze maatregelen?

Effectiviteit:

- Wat is het verwachte financiële effect van de inzet van deze maatregelen?
- Welke maatregelen worden op welk moment genomen bij achterblijvend herstel?

Belanghebbenden:

- Hoe wordt bij deze maatregelen rekening gehouden met evenwichtige belangenafweging?
- Op welke wijze wordt er met belanghebbenden gecommuniceerd en wanneer?

Uitvoering:

- Hoe is het besluitvormingsproces vormgegeven?
- Op welke wijze wordt het crisisplan getoetst en geëvalueerd?

Financieel herstel:

- In hoeverre worden ingezette crisismaatregelen ongedaan gemaakt, indien er sprake is van financieel herstel?

In het vervolg van dit financieel crisisplan wordt op bovenstaande elementen ingegaan.

II. Crisis

In deze paragraaf gaat het Algemeen Bestuur nader in op wat door het Algemeen Bestuur wordt verstaan onder een crisissituatie. Ook wordt ingegaan op de ondergrens van de dekkinggraad, waarbij het Fonds nog kan herstellen zonder de noodzaak tot korten van de pensioenaanspraken en -rechten. Daarbij worden een signaleringsgrens en een gevarengrens gedefinieerd.

Beschrijving crisissituatie

Wanneer het Fonds voorziet of redelijkerwijs kan voorzien dat de DNB-beleids-dekkinggraad niet meer voldoet of niet zal voldoen aan de door DNB opgelegde vereisten ten aanzien van het Vereist Eigen Vermogen, dient het Fonds in een herstelplan uit te werken hoe het eigen vermogen van het Fonds uiterlijk binnen 10 jaar of de door DNB gestelde termijn weer voldoet aan de vereisten ten aanzien van het Vereist Eigen Vermogen. Deze beoordeling vindt elke maand plaats naar de situatie per het einde van de voorafgaande maand.

In paragraaf 4.3 van de ABTN is de dekkinggraad gedefinieerd als de verhouding tussen het Pensioenvermogen (teller) en de Technische Voorzieningen (noemer). Het Pensioenvermogen is de som van de beleggingen, de vorderingen, overlopende activa en liquide middelen van het Fonds onder aftrek van de Bestemmingsreserve, schulden en overlopende passiva.

Volgens het Algemeen Bestuur is er sprake van een crisis als het eigen vermogen van het Fonds onder het niveau van het Vereist Eigen Vermogen daalt (de gevarengrens, zie hierna). Dit is het moment dat het crisisplan direct in werking treedt.

Er is sprake van een ernstige crisis als het eigen vermogen lager is dan de kritische ondergrens (zie hierna).

Signaleringsgrens dekkingsgraad

Als de marktwaardedekking onder het niveau van de signaleringsgrens daalt, wordt om extra alertheid van het Algemeen Bestuur gevraagd. Het Algemeen Bestuur heeft de signaleringsgrens voor de dekkingsgraad vastgesteld op 125%.

Gevarengrens dekkingsgraad

Volgens het Algemeen Bestuur is er sprake van een crisis als het eigen vermogen onder het niveau van het Vereist Eigen Vermogen daalt (ultimo 2019 10,9% van de Technische Voorzieningen (DNB-rts)).

Per eind maart 2020 bedroeg de DNB-dekkingsgraad 120,4%.

Om een beeld te geven van de gevoeligheid van de DNB-dekkingsgraad: bij een gecombineerde daling van de rente met 1,5%-punt en een daling van de waarde van de aandelen met 40% daalt de dekkingsgraad van 120% naar ca. 109%.

Kritische ondergrens dekkingsgraad

Zodra de DNB-beleidsdekkingsgraad van het Fonds onder de minimaal vereiste dekkingsgraad zakt, zal het Fonds de Bestemmingsreserve, indien nog aanwezig, opheffen en toevoegen aan de algemene reserve. Indien dat niet voldoende is om het tekort op te heffen, zal het Fonds op andere wijzen het tekort moeten aanvullen. Hiertoe dient het Fonds een herstelplan in te dienen bij DNB. Hiervoor wordt uitgegaan van berekeningen die als basis de op dat moment geldende marktsituatie en het op dat moment verwachte economische scenario hebben.

Daaruit volgt wat het jaarlijkse reguliere herstelvermogen is bij ongewijzigd beleid en zonder aanvullende maatregelen te nemen. Tevens wordt daarmee gedefinieerd wat de kritische ondergrens is van de DNB-beleidsdekkingsgraad. In een situatie waarin de DNB-beleidsdekkingsgraad lager is dan deze ondergrens, zal het Fonds aanvullende maatregelen moeten nemen om in de resterende looptijd van het herstelplan te herstellen uit de situatie van het tekort.

Calamiteit

Naast een crisis kan er zich tevens een calamiteit voordoen. Het Fonds heeft een calamiteitenprocedure opgesteld om snel te kunnen handelen bij gebeurtenissen op de financiële markten. Van een calamiteit is sprake als de volgende omstandigheden zich voordoen:

- gevaar voor het Fonds (verstreckende financiële gevolgen);
- verrassingselement; en
- korte tijd om te beslissen.

Er kan sprake zijn van een calamiteit, zonder dat er sprake is van een crisis, als de DNB-beleidsdekkingsgraad ten gevolge van de calamiteit nog boven het niveau van vereiste dekkingsgraad blijft. Andersom kan ook sprake zijn van een crisis zonder dat er sprake is van een calamiteit. Bijvoorbeeld, als de dekkingsgraad langzaam, dus zonder verrassingselement, terugloopt tot onder het niveau de vereiste dekkingsgraad.

Einde crisissituatie

Een crisissituatie is beëindigd op het moment dat het Algemeen Bestuur vaststelt dat de DNB-beleidsdekkingsgraad hoger is dan de vereiste dekkingsgraad en daarmee boven de gevarengrens komt.

III. Maatregelen

Het is vanzelfsprekend dat het van groot belang is te voorkomen dat het Fonds überhaupt in een crisissituatie belandt. Daarom wordt voortdurend gekeken naar ontwikkelingen en risico's op de financiële markten en of het Fonds naar aanleiding daarvan de beleggingen zou moeten aanpassen. Daarnaast worden de financiële risico's en de effectiviteit van de verschillende beleidsinstrumenten periodiek op een structurele wijze geëvalueerd via een ALM-studie en/of een haalbaarheidstoets. Hierbij worden verschillende economische scenario's gehanteerd. Voor wat betreft de risicobeheersing hanteert het Fonds als interne doelstelling een kans op een marktwaardedekking lager dan 109% van 1%.

Mogelijk in te zetten maatregelen

Mocht het Fonds in een crisissituatie terechtkomen, dan staat het Fonds in beginsel een combinatie van de volgende financiële sturingsmiddelen ter beschikking:

Bijstorting door Werkgever

Op basis van de in 2014 gemaakte afspraken over de financiële onafhankelijkheid van het Fonds is een bijstorting door de Werkgever niet meer mogelijk.

Opheffen Bestemmingsreserve

Op basis van artikel 11 lid 4 van de uitvoeringsovereenkomst 2014 kan de Bestemmingsreserve worden toegevoegd aan de algemene reserve als het Fonds in een dekkingstekort is geraakt.

Aanpassen toeslagen

De toeslagverlening is voor alle groepen (Deelnemers, Gewezen Deelnemers en Pensioengerechtigden) voorwaardelijk. Op de pensioenen worden geen toeslagen verleend indien de reële dekkingsgraad lager is dan 80% (grens 2020) danwel dat de DNB-beleidsdekkingsgraad lager is dan 110%. In een crisissituatie dus ook niet.

Aanpassen beleggingsstrategie

De risicometing en resultaatsevaluatie door het Fonds en de situatie op de financiële markten zouden aanleiding kunnen geven om de beleggingsstrategie aan te passen dan wel om de risico's op een gewijzigde manier te beheersen. Daarbij wordt rekening gehouden met het feit dat het Fonds het risicoprofiel niet mag vergroten, indien het Fonds in een tekortsituatie verkeert.

De verhouding Return-portefeuille/Matching-portefeuille/Treasury-portefeuille kan op basis van de bandbreedtes worden verhoogd naar 30%/66%/4%. Dit levert naar verwachting iets meer rendement op dan de huidige benchmarkportefeuille van 25%/71%/4%. Bovendien kan meer geprofiteerd worden van terugverende koersen ('mean reversion') na een forse koersval. Een groter belang in de Return-portefeuille betekent ook een groter risico op verdere verlagingen. Er kan zich wel een moment aandienen waarop het Fonds besluit om het risicoprofiel te verlagen.

Korten pensioenaanspraken en -rechten

Het inzetten van de beleidsmaatregel om de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten te korten, is een mogelijkheid waarmee het Algemeen Bestuur terughoudend is. Het is een uiterst redmiddel. Het toepassen van deze maatregel is een keuze die gemaakt wordt, als het niet anders kan. Dit neemt niet weg dat het Algemeen Bestuur onderschrijft en communiceert dat het mogelijk is dat op enig moment het korten van aanspraken en rechten daadwerkelijk plaatsvindt. In de pensioenreglementen van het Fonds is opgenomen dat alle opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten naar rato van het tekort zullen worden gekort, indien de financiële positie daartoe noopt en alle overige sturingsmiddelen, met uitzondering van het beleggingsbeleid, zijn ingezet. Hiermee is invulling gegeven aan artikel 134 van de Pensioenwet.

Als de pensioenen van de (Gewezen) Deelnemers en Pensioengerechtigden met 1% gekort worden, leidt dit tot circa 1,0% stijging van de dekkingsgraad (uitgaande van een DNB-dekkingsgraad vóór korting van ca 104%). Een eventuele korting van de pensioenen zal voor alle groepen met een gelijk percentage, naar rato van het tekort, plaatsvinden. In paragraaf V wordt ingegaan op het besluitvormingsproces. De realisatie van kortingen zal niet eerder plaatsvinden dan een maand nadat de Verzekerden van het Fonds zijn geïnformeerd dat er mogelijk een korting zal worden toegepast. De korting zal, zoals beschreven in paragraaf 7.4 van de ABTN, zoveel mogelijk worden verdeeld over de herstelperiode.

Mate van inzetbaarheid maatregelen

Het Algemeen Bestuur kan de in de vorige paragraaf opgesomde maatregelen inzetten.

In onderstaande tabel is per maatregel een verwijzing opgenomen naar de documenten van het Fonds en wordt de inzet en prioritering aangegeven.

Tabel Inzetbaarheid maatregelen

Crisismaatregel	ABTN	Uitvoerings- overeenkomst	Pensioen- reglement	Inzet en prioriteit
Bijstortingen		Artikel 4		Niet meer mogelijk
Opheffen Bestemmingsreserve		Artikel 11		Bij bestuursbesluit; Eerste prioriteit
Aanpassen toeslagen		Artikelen 10/11		Bij bestuursbesluit
Aanpassen beleggingsstrategie	Hoofdstuk 5			Coördinatieteam
Korten pensioenaanspraken en -rechten		Artikel 9	Artikel 6.3	Bij bestuursbesluit; Ultimum remedium

In de onderstaande tabel is tevens een ruwe inschatting gegeven van het effect van de verschillende crisismaatregelen om de DNB-dekkingsgraad te verhogen (uitgaande van een fictieve DNB-dekkingsgraad vóór het nemen van de maatregel van ca 104%).

Crisismaatregel	Impact effect op DNB-dekkingsgraad en toelichting
Opheffen Bestemmingsreserve en toevoegen aan algemene reserve	Circa +1,1%; uitgaande van een bestemmingsreserve van € 265 miljoen en een TV-DNB van 23,5 miljard (stand maart 2020).
Aanpassen beleggingsstrategie	Circa +0,1%; het verhogen van de Return-portefeuille met 5%-punt levert grofweg een effect op van 5% x 2% risicopremie = 0,1%-punt dekkingsgraad per jaar. Als de koersen terugveren na een forse val ('mean reversion'), levert het verhogen van het belang in Return meer op.
Korten pensioenaanspraken en -rechten	Circa +1,0% bij een korting van 1%-punt.

IV. Belanghebbenden

Het Algemeen Bestuur behartigt de belangen van alle Deelnemers, Gewezen Deelnemers, Pensioengerechtigden en Werkgevers en houdt daarmee ook rekening bij het toepassen van de verschillende maatregelen tijdens een crisissituatie.

Evenwichtige belangenafweging

Voor het Algemeen Bestuur is het ook van belang, zeker in het kader van artikel 105, lid 2 van de Pensioenwet, om een evenwichtige afweging te maken tussen de belangen van de verschillende groepen belanghebbenden. In een (ernstige) crisissituatie zullen alle Deelnemers, Gewezen Deelnemers en Pensioengerechtigden geraakt worden. In het hierna volgende overzicht is opgenomen welke groep(en) belanghebbenden bij een bepaalde maatregel word(t)(en) getroffen (een plusteken staat hierbij voor opbrengsten, een minteken voor kosten):

Crisismaatregel	Deelnemers	Gewezen Deelnemers	Pensioen-gerechtigden	Werkgever
Opheffen Bestemmingsreserve en toevoegen aan algemene reserve	-/+	+	+	0
Aanpassen beleggingsstrategie	+/-	+/-	+/-	0
Korten pensioenaanspraken en -rechten	-	-	-	0

Communicatie

Onderdeel van dit financieel crisisplan is het communicatiebeleid richting (Gewezen) Deelnemers, Pensioengerechtigden, overige belanghebbenden, de sociale partners, de toezichhouders en de media. Daarbij staat het bepalen van de communicatieboodschap (wat, wanneer, waarom en hoe) en de timing centraal.

Communicatieboodschap

Zodra zich een crisissituatie voordoet, zal het Fonds de centrale kernboodschap bepalen. Deze centrale kernboodschap bevat informatie over de crisissituatie die zich voordoet en geeft antwoord op vragen zoals wat de oorzaken en de gevolgen (kunnen) zijn. In een later stadium wordt ook gecommuniceerd welke maatregelen het Fonds neemt en op welke wijze het Fonds over de voortgang communiceert.

Timing

Zodra zich een financiële crisissituatie voordoet, wordt een tijdschema opgesteld waarin is vastgelegd wat, waar en hoe er gecommuniceerd wordt (binnen een dag, binnen een week enzovoort). Daarbij zal gebruik worden gemaakt van de reguliere online, print- en persoonlijke communicatiekanalen die het Fonds tot zijn beschikking heeft. Dit zijn onder meer de website, de digitale nieuwsbrief en e-mailnieuwsservice, de intranetten van de Werkgevers, de mailingsfunctionaliteit via AZL en het Pensioenloket.

V. Uitvoering

Zodra het eigen vermogen van het Fonds onder het niveau van het Vereiste Eigen Vermogen daalt, treedt het crisisplan in werking. Besluiten kunnen door het Algemeen Bestuur worden genomen conform de Statuten. Dit besluitvormingsproces geldt ook voor een besluit om het crisisplan eerder in werking te laten treden. Tevens informeert het Algemeen Bestuur het Verantwoordingsorgaan, indien het Algemeen Bestuur voornemens is het crisisplan ten uitvoer te brengen.

Coördinatieteam

Ten behoeve van de beheersing van zowel een crisis als een calamiteit is een Coördinatieteam ingericht. Het Coördinatieteam bestaat in eerste aanleg uit de Uitvoerende Bestuurders tezamen met het Hoofd Risicomanagement. Zodra dit team heeft vastgesteld dat er sprake is van een crisis en/of calamiteit, wordt het Algemeen Bestuur geïnformeerd en is het aan het Algemeen Bestuur om te besluiten het Coördinatieteam uit te breiden met een Niet Uitvoerende Bestuurder, bijvoorbeeld wanneer besluiten buiten beleid cq. het mandaat van de Uitvoerende Bestuurders worden verwacht. De Uitvoerende Bestuurder A zal het Coördinatieteam voorzitten.

Indien mogelijk/beschikbaar/wenselijk wordt ook de voorzitter van het Algemeen Bestuur betrokken. Als geen van hen tijdig (naar beoordeling van het Coördinatieteam) bereikbaar zijn, wordt een andere Niet Uitvoerende Bestuurder gevraagd in die rol te treden. Onderstaand wordt separaat het besluitvormingsproces voor een crisis en een calamiteit beschreven.

Besluitvormingsproces Crisis

Het crisisplan maakt onderdeel uit van de ABTN. In de pensioenreglementen is een kortingsbepaling opgenomen.

Het Bestuursbureau neemt de uitvoerende taken op het gebied van Risicomanagement voor zijn rekening. Het Bestuursbureau staat onder leiding van de Uitvoerende Bestuurders die verantwoording afleggen aan het Algemeen Bestuur. Het Bestuursbureau en daarmee ook het Coördinatieteam zijn vanzelfsprekend bevoegd besluiten te nemen die passen in of voortvloeien uit het bestaande beleid.

Als er sprake is van een crisis en het Coördinatieteam voorziet besluiten die op gespannen voet staan met het bestaande beleid, dan kan het wenselijk zijn het Algemeen Bestuur om een uitspraak te vragen. Voorziet het Coördinatieteam besluiten die strijdig zijn met het staande beleid, dan zal het dergelijke besluiten voorbereiden voor het Algemeen Bestuur. Vanzelfsprekend wordt het Algemeen Bestuur op frequente basis geïnformeerd.

In de onderstaande tabel wordt nader ingezoomd op de procesgang in grote lijnen voor de besluitvorming ten aanzien van de in te zetten crisismaatregelen en de bijbehorende tijdslijnen:

Maatregel	Partijen	Beschrijving proces	Tijdslijn* (inschatting)
Opheffen Bestemmingsreserve en toevoegen aan algemene reserve	Algemeen Bestuur	Bestuursbesluit op basis van afspraak uit Uitvoeringsovereenkomst.	Binnen 1 dag na vaststelling (voorlopige) dekkingsgraad
Aanpassen beleggingsstrategie	Algemeen Bestuur / Bestuursbureau	Afhankelijk van de verhouding tussen het risicobudget en het gedefinieerde maximale risicobudget, is er een bandbreedte waarbinnen het Bestuursbureau (onder aansturing van de Uitvoerende Bestuurders) bevoegd is de beleggingsstrategie aan te passen en een gebied (overschrijding van de norm) waarbij het Algemeen Bestuur zal moeten beslissen over de beleggingsstrategie.	2 weken
Korten pensioenaanspraken en -rechten	Algemeen Bestuur	Indien er geen andere mogelijkheden resterend om binnen de gestelde termijnen te herstellen zal het Algemeen Bestuur gehoord het advies van het Verantwoordingsorgaan het besluit tot het korten van aanspraken nemen en opnemen in het herstelplan of de actualisatie van het herstelplan.	3 maanden

* In de bovenstaande inschatting van de tijdslijnen is geen rekening gehouden met het communicatietraject dat volgt op de genomen besluiten en de verwerking ervan in de pensioenadministratie.

Besluitvormingsproces Calamiteit

In geval van een calamiteit stelt het Coördinatieteam vast wat de vereiste acties en handelingsnelheid zijn om de calamiteit af te wenden. Tevens wordt afgesproken hoe het Algemeen Bestuur hierbij betrokken kan worden (gegeven de vereiste handelingsnelheid). Net als in andere situaties heeft het Coördinatieteam ook bij een calamiteit ruimte om besluiten binnen het bestaande beleid te nemen. Voorziet het Coördinatieteam besluiten die strijdig zijn met het bestaande beleid, dan ligt de situatie bij een calamiteit echter anders dan bij een crisis of reguliere situatie. Er is immers sprake van tijdsdruk. Besluiten die strijdig zijn met het bestaande beleid, moeten buiten vergadering worden voorgelegd aan het Algemeen Bestuur. Conform de statuten kan een besluit, voor zover niet uitdrukkelijk anders is bepaald, door het Algemeen Bestuur worden genomen bij meerderheid van stemmen. Pas dan kan worden overgegaan tot uitvoering van een dergelijk besluit.

Het Algemeen Bestuur heeft bepaald dat gedurende een calamiteit naar discretie van het Coördinatieteam:

- geregeld recapitulaties en evaluaties van uitstaande acties gedaan worden. Dit ook t.b.v. de leden van het Bestuursbureau die bij de calamiteit betrokken worden;
- geregeld een update aan het gehele Bestuursbureau gegeven wordt door een collega van communicatie;
- vertegenwoordigers van elk van de functionele teams naar informatiebehoefte toegevoegd worden aan het Coördinatieteam;
- Bij elke calamiteit het Coördinatieteam expliciet contact met Risk zoekt.

In aanvulling hierop dient in de analyse ook onderzocht te worden:

- samenwerking met andere, externe partijen zoals pensioenfonds, vermogensbeheerders, de Pensioenfederatie etc.;
- vervolgschades en consequenties voor het financiële systeem als bijv. een liquiditeitstekort;
- problemen die zich na een aantal dagen kunnen voordoen.

Bevoegdheden bij een calamiteit

Voor het doen van vermogensbeheertransacties buiten de kaders van het vastgestelde beleid en/of het mandaat van de Uitvoerende Bestuurders is instemming van het Algemeen Bestuur nodig.

Ten behoeve van de reguliere bedrijfsvoering is een algemene volmacht aan bepaalde functionarissen van het Fonds verstrekt (Procuratieregeling); inzake vermogensbeheer heeft elke functionaris kort gezegd de volmacht bepaalde handelingen, zoals het doen van vermogensbeheertransacties, samen met een andere functionaris te verrichten. De algemene volmacht als functionaris is momenteel toegekend aan de Uitvoerende Bestuurders A en B (tevens Hoofd Balansbeheer), het Hoofd Legal & Compliance en het Hoofd O&C.

Omwillen van de handelingsnelheid die noodzakelijk is bij een calamiteit, wordt de volgende procedure voorgesteld:

In geval van een calamiteit wordt getracht besluitvorming buiten beleid cq. het mandaat van de Uitvoerende Bestuurders te laten plaatsvinden door het Algemeen Bestuur (met meerderheid van stemmen). Echter, indien dit niet mogelijk is door onvoldoende bereikbare/beschikbare Niet Uitvoerende Bestuurders zijn voor de besluitvorming buiten de kaders van het vastgestelde beleid, uitsluitend in geval van een calamiteit, twee of meer Niet Uitvoerende Bestuurders toereikend. Is ook dat niet mogelijk, dan is, uitsluitend in geval van een calamiteit, minimaal één Niet Uitvoerende Bestuurder tezamen met de beide Uitvoerende Bestuurders toereikend.

Samenvattend, in geval van een calamiteit volgt besluitvorming buiten beleid cq. der mandaten van de Uitvoerende Bestuurders de volgende hiërarchie:

1. In vergadering: meerderheid van Algemeen Bestuur (conform artikel 9 lid 10 van de statuten) óf buiten vergadering: tenminste zes Bestuursleden stemmen in (conform artikel 9 lid 13 van de statuten);
2. Twee of meer beschikbare Niet Uitvoerende Bestuurders (al dan niet de voorzitter daaronder begrepen) en de Uitvoerende Bestuurders;
3. Één Niet Uitvoerende Bestuurder en de Uitvoerende Bestuurders.

Besluiten en transacties, maar ook de pogingen om het Algemeen Bestuur te bereiken en andere relevante acties, worden voorbereid, gedocumenteerd en gemonitord door het Coördinatieteam. Op basis hiervan zullen de Uitvoerende Bestuurders en de betrokken Niet Uitvoerende Bestuurders achteraf verantwoording aan (de rest van) het Algemeen Bestuur afleggen.

Communicatie

In dit calamiteitenplan staat het inhoudelijk oplossen van de calamiteit centraal. Niettemin vraagt de communicatie met stakeholders alsmede de (corporate) communicatie met onder andere media ook aandacht. Reden hiervoor is de transparantie die het Fonds naar zijn stakeholders wil betrachten en het beheersen van eventuele reputatieschade. Vanzelfsprekend wordt hierbij wordt aangesloten bij het vigerende mediabeleid en communicatiebeleid. Kern van het mediabeleid is dat het Fonds een passief mediabeleid hanteert wat wil zeggen dat er alleen met de media gesproken wordt op verzoek van een journalist/redacteur.

Aanvullend stelt dit calamiteitenplan dat zolang inhoudelijke communicatie niet aan de orde is, de afdeling communicatie journalisten en redacteurs afhoudt. Zodra inhoudelijke communicatie wel aan de orde is, nemen de woordvoerders van het Fonds, een bestuurslid of de Uitvoerende Bestuurder A (algemeen directeur van het Bestuursbureau) de woordvoering voor zijn rekening.

Evaluatie en toetsing crisisplan

Het crisisplan van het Fonds wordt feitelijk opgenomen in de ABTN. De ABTN wordt jaarlijks geëvalueerd en zo nodig aangepast. Daarbij worden toeslagbeleid en beleggingsbeleid periodiek getoetst aan de hand van een ALM-studie. De toetsing van het financieel crisisplan wordt bij deze evaluaties meegenomen.

Ten slotte wordt de effectiviteit van het crisisplan beoordeeld, nadat zich een crisis heeft voorgedaan en het crisisplan ten uitvoer is gebracht. Vanwege de impact van wijzigingen op de financiële markten worden de financiële cijfers in dit crisisplan jaarlijks geactualiseerd.

VI. Financieel herstel

Wanneer er financieel herstel optreedt en de financiële situatie van het Fonds het toelaat, bestaat de mogelijkheid tot het inhalen van niet toegekende toeslagen van na 1 januari 2014 en/of het ongedaan maken van kortingen. Dit betreft geen automatisme, maar is wel de intentie van het Algemeen Bestuur. Na beëindiging van de crisissituatie zal het Algemeen Bestuur hierover jaarlijks een besluit nemen. Bij dit besluit wordt onder meer rekening gehouden met de financiële positie van het Fonds, de economische vooruitzichten, en de haalbaarheid van het lopende herstelplan.

Inhalen van niet toegekende toeslagen en/of het ongedaan maken van kortingen kan pas indien het Fonds volgens de wettelijk voorgeschreven berekeningen in staat is volledige toeslagen toe te kennen. Dan geldt dat maximaal een vijfde van het overschot boven de middelen die nodig zijn voor het volledig indexeren aangewend mag worden.

Het ongedaan maken van kortingen heeft voorrang boven het verlenen van (inhaal)toeslagen. Voor doorgevoerde kortingen bestaat géén vervaltermijn. Dat wil zeggen dat kortingen onbepert kunnen worden hersteld.

Bij het ongedaan maken van kortingen worden de oudste kortingen het eerst ongedaan gemaakt. Kortingen worden in de administratie op persoonsniveau bijgehouden. Het ongedaan maken van kortingen wordt alleen toegepast op de gekorte pensioenen van verzekerden die hierdoor geraakt zijn. Doorgevoerde kortingspercentages kunnen geheel of gedeeltelijk ongedaan worden gemaakt. Bij gedeeltelijk ongedaan maken zal dit voor alle verzekerden in beginsel hetzelfde nominale percentage zijn.

Bij het ongedaan maken van een korting worden voor pensioengerechtigden de reeds uitgekeerde pensioenen niet gecompenseerd.

Bijlage 4 Verantwoording Prudent Person

Pensioenfonds ING voert een beleggingsbeleid dat in overeenstemming is met de prudent-person regel. Aan de hand van onderstaande criteria geeft het Fonds een onderbouwing hiervan.

Beleggingen in eigen onderneming/ groep

- In bijdragende onderneming beperkt tot 5% van de totale beleggingsportefeuille.
- In eigen groep beperkt tot 10% van de totale beleggingsportefeuille.
- Bij beleggingen in een groep bijdragende ondernemingen wordt rekening gehouden met behoorlijke diversificatie.

Het Fonds:

In de beleggingsmandaten van de Matching-portefeuille en van Credits zijn beleggingen in ING en NN Group uitgesloten. In de aandelenportefeuille zijn deze beleggingen niet uitgesloten maar is het vanwege andere restricties praktisch gezien onmogelijk om boven de genoemde grenzen te komen.

Beleggingen in het belang van aanspraak- en pensioengerechtigden

- Het beleggingsbeleid is vastgesteld door middel van een gedegen onderzoek, bijvoorbeeld een ALM-studie of risicobudgettering-studie. Hierbij is ook aandacht besteed aan de bandbreedtes en vrijheidsgraden.
- Bij dit onderzoek worden, binnen de bestaande wet- en regelgeving, realistische en haalbare aannames gehanteerd en gevoeligheidsanalyses uitgevoerd.
- In het onderzoek naar het beleggingsbeleid is expliciet rekening gehouden met de verplichtingenstructuur voor zowel wat betreft de nominale pensioenverplichting als het toeslagbeleid.
- Op basis van dit onderzoek en de besluiten van het Bestuur kan geconstateerd worden dat gegeven de pensioendoelstelling niet meer risico wordt gelopen dan nodig is (bijvoorbeeld een onnodig hoge kans op onderdekking) en dat het Bestuur in een bestuursbesluit een bewuste afweging maakt naar het gekozen risico-rendementprofiel (risicohouding). Dit kan onder andere blijken uit de periodiek uit te voeren haalbaarheidstoets.

Het Fonds:

Het Fonds voert in principe jaarlijks een ALM-studie uit. Op basis van deze studie wordt het jaarlijkse Balansbeerplan opgesteld. Vertrekpunt bij de ALM-studie is telkens het dan geldende beleggingsbeleid. Hiertoe behoren tevens de geldende bandbreedtes. Op basis van vraagstellingen van het Algemeen Bestuur worden eventuele aanpassingen van dit beleid onderzocht.

Het Algemeen Bestuur bespreekt vooraf de economische uitgangspunten. Hierbij mag worden gedacht aan de vraag of het Ortec basisscenario wordt gehanteerd of ingeprijsde marktverwachtingen. Tevens worden er gevoeligheidsanalyses uitgevoerd voor verschillende afwijkende economische scenario's, zoals bijvoorbeeld inflatie en deflatie.

De ALM-studie wordt uitgevoerd op basis van de verwachte kasstromen van de verplichtingen. Daarnaast is het toeslagbeleid gemodelleerd. In de studie worden onder meer projecties gemaakt van de reële verplichtingen en de indexatieverwachtingen.

De ALM-studie wordt gedocumenteerd met onder meer beleidsnota's over economische uitgangspunten, onderzoeksvragen, een ALM-uitgangspuntendocument en verslagen van besprekingen met het Algemeen Bestuur en (externe) adviseurs.

Jaarlijks voert het Algemeen Bestuur een Haalbaarheidstoets uit om te zien of het Fonds met het gekozen beleggingsbeleid kan voldoen aan de risicohouding, welke voor de lange termijn tot uitdrukking komt in de grenzen van de haalbaarheidstoets. Met de ALM-studie wordt tevens beoordeeld of

het Fonds kan voldoen aan de afgesproken risiconormen van het Fonds. Indien niet aan deze normen kan worden voldaan, is een procedure voor bespreking met VO en stakeholders afgesproken, welke is opgenomen in de ABTN.

Marktwaardering

- De beleggingen zijn gewaardeerd op basis van marktwaardering, zoals vastgelegd in het jaarverslag van het pensioenfonds en de ABTN.
- Indien er geen marktwaardering mogelijk is (voor bijvoorbeeld illiquide beleggingen), dan dient te zijn aangegeven welke alternatieve waarderingsmethode is toegepast. Deze waarderingsmethodiek is controleerbaar.
- De accountant geeft een goedkeurende verklaring bij deze jaarrekening.

Het Fonds:

Alle beleggingen zijn voor risico van het Fonds. De beleggingen worden gewaardeerd tegen de reële waarde per balansdatum. Vaststelling van deze reële waarde vindt plaats op basis van de onderstaande uitgangspunten. De uit de waarderingsgrondslagen voortvloeiende gerealiseerde en ongerealiseerde waarderingsverschillen op beleggingen en op derivaten worden als indirecte beleggingsopbrengsten ten gunste of ten laste van het resultaat gebracht.

De lopende interest en dividenden (in het verloopoverzicht overlopende activa) maken onderdeel uit van de waarde zoals opgenomen onder de beleggingen voor risico pensioenfonds.

De accountant verleent jaarlijks een goedkeurende verklaring bij de jaarrekening.

Afdoende veiligheid en kwaliteit van de portefeuille als geheel

Concentratierisico

- Er is door het bestuur een bewuste keuze gemaakt met betrekking tot de omvang van de contracten met derden en het tegenpartijrisico en de monitoring daarvan.
- Er is bij het bestuur inzicht op mandaats- of beleggingsfonds- en portefeuilleniveau naar spreiding over landen, regio's, bedrijven en ratingcategorieën.

Debiteurenrisico

- De verdeling van de (bedrijfs)obligaties naar diverse ratingklassen binnen fonds en/ of mandaat is bekend dan wel opvraagbaar. De strategische positie in credit instrumenten is gebaseerd op een gedegen onderzoek, bijvoorbeeld een studie naar marktwaarderingen/waarderingsmodellen, een risicobudgettering-studie dan wel een portefeuilleconstructie-studie. De besluitvorming rond dit onderzoek laat zien dat er bewust gekozen is om eventueel debiteurenrisico te lopen.
- Het bestuur houdt rekening met de risico's, die verbonden zijn aan het uitlenen van activa.
- Er zijn richtlijnen opgesteld inzake collateral management en deze worden gevolgd.

Herstelsituatie

- Indien sprake is van een herstelplan, heeft het fonds, conform artikel 16 van het Besluit FTK, het risicoprofiel niet doelbewust vergroot ten opzichte van het beleid c.q. de strategie vóór het ontstaan van het reservetekort.

Governance

- Het bestuur heeft de opzet en uitvoering van de gemaakte keuzes in het beleggingsbeleid voldoende beargumenteerd en deze keuzes schriftelijk vastgelegd (besluiten, verslagen, mandaten).
- Het fonds heeft een beleggingsplan of vergelijkbaar document, waarin op hoofdlijnen staat beschreven hoe zal worden belegd en welke vrijheidsgraden daarbij worden gehanteerd.
- Het fonds beschikt over een verklaring inzake de beleggingsbeginselen. Het beleggingsplan is in overeenstemming met deze verklaring.
- Er is een duidelijk mandaat (bijv. beschreven in het beleggingsplan en de daarmee samenhangende verklaring beleggingsbeginselen), waarin de doelstellingen en beleggingsrestricties (incl. risicomaatstaven en bandbreedtes voor rebalancingbeleid en tactisch beleid) staan beschreven.

- De beleggingen over de hoofdcategorieën en subcategorieën zijn conform het beleggingsplan en/of het mandaat. Het fonds monitort op basis van periodieke rapportages de implementatie van het beleggingsplan en/of mandaat (incl. risicomaatstaven).
- De besluitvorming over een eventuele afwijking van het beleggingsplan en/of mandaat is zorgvuldig tot stand gekomen.

Transparantie beleggingsfondsen

- De beleggingsfondsen beschikken eveneens over vastgelegde beleggingsrichtlijnen op basis waarvan de risico's in de fondsen worden beheerd.
- De jaarrekening van de beleggingsfondsen is voorzien van een goedkeurende verklaring van een accountant.
- De rapportages zijn tijdig beschikbaar.
- Het behaalde beleggingsrendement is controleerbaar en het gelopen risico past binnen het beleggingsbeleid.

Het Fonds:

De uitbestedingsovereenkomsten met vermogensbeheerders komen tot stand op basis van zorgvuldige afweging door het Algemeen Bestuur. Het Algemeen Bestuur weegt af welke delen worden uitbesteed en waarom, aan welke partijen wordt uitbesteed (inclusief criteria waaraan deze partijen moeten voldoen).

Het tegenpartijrisico wordt doorlopend gemonitord, evenals de spreiding van de portefeuille over landen, regio's, bedrijven en rating-classes. Het Fonds ontvangt hierover periodieke rapportages op dag, week, maand en kwartaalbasis en stelt zelf ook rapportages op aan het (Uitvoerend en Algemeen) Bestuur.

Het Fonds stelt eisen waaraan obligaties moeten voldoen. Bij staatsobligaties bijvoorbeeld geldt een minimale rating van AA/Aa2 en kan er maximaal 10% per issue aangekocht worden (uitzondering: ILB Duitsland, max 15%). Daarnaast heeft het Fonds een universum gedefinieerd waarin staat in welke landen er belegd mag worden en voor hoeveel procent. Voor de categorie bedrijfsobligaties geldt dat per subcategorie een normgewicht met bijbehorende bandbreedtes is vastgesteld.

Ook voor collateral management heeft het Fonds richtlijnen opgesteld. Hierin staat welke staatsobligaties geaccepteerd worden als collateral en welke rating ze minimaal moeten hebben.

Het Fonds verkeert niet in een situatie van een reserve- of dekkingstekort. Het aanpassen van een risicoprofiel is niet aan de orde. Het Fonds heeft een financieel crisisplan waarin onder meer het beleid vastligt voor een eventueel herstelplan, zoals de wijze van korten.

Het (uitvoerend en Algemeen) Bestuur legt in notulen de keuzes in het beleggingsbeleid vast, met inbegrip van de afwegingen. Jaarlijks wordt in het laatste kwartaal het beleggingsbeleid voor het daaropvolgende jaar vastgelegd in het Balansbeheerplan. Het Algemeen Bestuur stelt tevens de daaraan voorafgaande beleggingsovertuigingen vast.

Het Balansbeheerplan bevat tevens de doelstellingen per portefeuille, de bandbreedtes, rebalancingbeleid en de risicomaatstaven. De taakafbakening tussen Uitvoerend en Algemeen Bestuur is vastgelegd in het bestuursprotocol.

Periodiek wordt aan het (Uitvoerend en Algemeen) Bestuur gerapporteerd over de risico's van het Fonds en de portefeuillesamenstelling in relatie tot het Balansbeheerplan. Tot eventuele bijstellingen of afwijkingen van het Balansbeheerplan wordt gemotiveerd door het Algemeen Bestuur besloten. Fondsen waarin het Fonds belegt zijn voorzien van door het Algemeen Bestuur goedgekeurde beleggingsrichtlijnen en risiconormen. Jaarlijks wordt van deze fondsen een gecontroleerde jaarrekening opgevraagd en beoordeeld.

Afdoende liquiditeit van de portefeuille als geheel

- Het bestuur heeft inzicht in de verwachte liquiditeitsbehoefte, zowel voor wat betreft de pensioenverplichtingen als voor wat betreft de beleggingsverplichtingen. Hierbij dient rekening gehouden te worden met de samenhang tussen de liquiditeit en de verplichtingen van het pensioenfonds en met bijvoorbeeld collaterals, calls en derivatenposities voor wat betreft de beleggingen.
- Het bestuur houdt rekening met de risico's die voortvloeien uit een eventuele mismatch tussen benodigde liquiditeit en aanwezige liquiditeit voor de korte termijn.
- De hoeveelheid beleggingen in illiquide beleggingscategorieën is tot een prudent niveau beperkt.

Het Fonds:

Op balansniveau wordt de liquiditeit gemeten in de risicorapportage. Deze geeft een weergave van de behoefte die het Fonds heeft in tijden van stress. Om de liquiditeitspositie op peil te kunnen houden heeft het Fonds besloten een aparte Treasury-portefeuille te creëren en beleid te formuleren. Binnen dit beleid worden alle risico's, instrumenten en activiteiten beschreven die er zorg voor moeten dragen dat het Fonds te allen tijde aan haar liquiditeitsbehoefte kan voldoen. Een voorbeeld is het dagelijks bijwerken van een forecast waarin zichtbaar is wat de verwachte liquiditeitspositie is van het Fonds voor de komende maanden. Aan deze forecast is ook een stresstest gekoppeld waarin diverse beleggingscategorieën meegenomen worden.

Aan deze stresstest is tevens het instrumentarium van de Treasury-portefeuille gekoppeld zodat zichtbaar is welke instrumenten beschikbaar zijn. In geval van calamiteiten heeft het Fonds ook Repolijnen en Kredietlijnen tot haar beschikking, indien de beschikbare liquiditeit niet voldoende is. Daarnaast blijft het Fonds op zoek naar potentiële extra instrumenten en mogelijkheden.

De omvang van het aandeel illiquide beleggingen (niet-beursgenoteerd vastgoed en Private Equity) is met 8% beperkt. Tot slot wordt opgemerkt dat betalingen uit hoofde van pensioenen de beleggingsopbrengsten nog niet overtreffen op jaarbasis.

Beleggingen stroken met aard en duur van de verwachte pensioenuitkeringen

- Bij de vaststelling van het beleggingsbeleid is rekening gehouden met de verwachte kasstromen (bijvoorbeeld door middel van een ALM-studie en een risicobudgetteringstudie).
- Het bestuur heeft bewust gekozen voor het (niet/ gedeeltelijk/ volledig) matchen van de projectie van de nominale of reële kasstromen en begrijpt de consequenties die dit naar verwachting heeft voor wat betreft de pensioenuitkomsten en de financiering.
- Bij de vaststelling van de beleggingsmix dient rekening gehouden te worden met de samenhang tussen beleggingsrisico's en de rijping van het pensioenfonds.
- Het Fonds is zich bewust van de bijkomende risico's die Liability Driven Investments (LDI) met zich meebrengen.

Het Fonds:

Het Fonds gebruikt in de jaarlijkse ALM-studie actuele jaarlijkse nominale kasstromen van de pensioenverplichtingen. Daarnaast worden reële kasstromen geprojecteerd met behulp van verwachte indexatiekasstromen. Het Fonds toetst in de studie het nominale en reële afdekkingsbeleid en stelt dit zo nodig bij.

In het Balansbeheerplan staat beschreven op welke manier de respectievelijke hedgeposities tegelijkertijd in het nominale en het reële kader meespelen. De onderwogen nominale rentehedge wordt gezien als integraal onderdeel van de algehele inflatiestrategie. Hierbij wordt er van uitgegaan dat bij sterk hogere inflatie, de nominale rente ook zal stijgen.

Gereguleerde markten

- Beleggingen die verhandeld worden op niet-gereguleerde⁴ financiële markten zijn tot een prudent niveau beperkt.

Het Fonds:

De omvang van de beleggingen in niet-gereguleerde markten (niet beursgenoteerd vastgoed en Private Equity) is met 8% beperkt. Daarnaast kan het Fonds gebruik maken van otc-derivaten (IRS, ILS, FX) als instrumenten om het balansrisico te reduceren.

Financiële derivaten

- Derivatenposities worden alleen aangegaan om het risicoprofiel te verminderen of het portefeuillebeheer te vergemakkelijken.
- Het risicoprofiel van derivatenposities wordt op adequate wijze geschat en verwerkt in de periodieke rapportages.

Tegenpartijrisico

- Er is een bewuste keuze gemaakt met betrekking tot de omvang van de contracten met derden en het gelopen tegenpartijrisico, in het geval er niet is gekozen voor de mogelijkheid van centrale clearing.
- Tegenpartijrisico wordt zo mogelijk op basis van algemeen in de financiële wereld geaccepteerde standaard overeenkomsten en een onderpand (collateral) verkleind.

Het Fonds:

Het Fonds heeft een voorkeur voor het afdekken van renterisico met bonds in plaats van swaps, vanwege het tegenpartijrisico en de leverage, maar het renterisico is niet geheel zonder swaps af te dekken. Ook ten behoeve van het rebalancingbeleid mag gebruik worden gemaakt van derivaten, indien dit vanuit het oogpunt van liquiditeit, efficiëntie of kosten een aantoonbaar voordeel oplevert. Dit is toegestaan voor zover dit past binnen het beleggingsbeleid en binnen de gestelde beleggingsrestricties.

Het kader voor rentederivaten bestaat uit een aantal criteria met betrekking tot de tegenpartijen. Er zijn limieten gesteld aan de belangen die bij de verschillende tegenpartijen mogen uitstaan, welke mede afhangen van de ratings van die partijen. In de contracten (ISDA's) met deze partijen is vastgelegd dat het Fonds het recht heeft om derivaten af te wikkelen als er sprake is van een verlaging van de rating tot onder een bepaald niveau.

Voor afdekking van inflatierisico worden eveneens ten dele (inflatie)swaps ingezet.

Het Fonds dekt valutarisico's af met FX-swaps, conform de in het Balansbeheerplan vastgelegde niveaus.

Behoorlijke diversificatie

- De beleggingen in aandelen en obligaties naar regio of sector dan wel naar bedrijf of land zijn gebaseerd op een gedegen onderzoek, bijvoorbeeld een ALM-studie en/of risicobudgetteringstudie.
- De feitelijke spreiding binnen de portefeuille en binnen beleggingscategorieën, bijvoorbeeld naar land, regio, sector en kredietwaardigheid, is in voldoende detail bekend dan wel opvraagbaar.

---

⁴ Definitie gereguleerde markten volgens de Wet Financieel Toezicht: multilateraal systeem dat meerdere koop- en verkoopintenties van derden met betrekking tot financiële instrumenten – binnen dit systeem en volgens de niet-discretionaire regels van dit systeem – samenbrengt of het samenbrengen daarvan vergemakkelijkt op zodanige wijze dat er een overeenkomst uit voortvloeit met betrekking tot financiële instrumenten die volgens de regels en de systemen van die markt tot de handel zijn toegelaten, en dat regelmatig en overeenkomstig de geldende regels inzake de vergunningverlening en het doorlopende toezicht werkt.

- Het concentratierisico is tot een prudent niveau beperkt.

Het Fonds:

Diversificatie is één van de PFI Investment Beliefs. In de Matching-portefeuille is sprake van spreiding van de obligaties, zowel over een aantal instrumenten, als ook over landen en continenten. De samenstelling van de Return-portefeuille is vastgesteld na een risk/return analyse ten opzichte van alternatieve portfolio's met verschillende horizons.

Binnen de Return-portefeuille worden afwegingen gemaakt naar risico en rendement en wordt er gediversifieerd over verschillende categorieën zoals aandelen, vastrentende waarden, overige zakelijke waarden, liquide en illiquide beleggingen. Elke categorie kent begrenzings.

Aandelen kennen begrenzings op landen/regio's/sectoren/individuele namen. Vastrentende waarden kennen tevens begrenzings naar kredietkwaliteit, liquiditeit en looptijden.

Vastgoed kent onder meer begrenzings in regio's, sectoren, stijlen en leverage.

Uitbesteding, monitoring en selectie

Externe vermogensbeheerders worden aangesteld na een zorgvuldig selectieproces. De dienstverlening wordt vervolgens periodiek geëvalueerd. Het fonds beschikt over een Selectie- en Monitoringbeleid en een Uitbestedingsbeleid.

Het Fonds:

Het Fonds heeft een formeel proces betreffende selectie, aanstelling, monitoring en ontslag van externe vermogensbeheerders. Dit proces is uitgebreid en in detail beschreven in de handleiding externe managers. Het proces waarborgt dat de criteria op basis waarvan een manager geselecteerd is, ook continu worden gemonitord. De monitoring vindt periodiek plaats en wordt op uniforme wijze vastgelegd.

Vermogensbeheerkosten

Jaarlijks worden de vermogensbeheerkosten vergeleken met de inschatting hiervan vooraf.

Het Fonds:

Het Fonds legt per kwartaal verantwoording af over de vermogensbeheerkosten in relatie tot het behaalde rendement. Het hanteert daarbij de RJ-richtlijnen en de aanbevelingen zoals die door de Pensioenfederatie zijn opgesteld.

Actief versus passief

Het bestuur maakt expliciet per beleggingscategorie de keuze voor actief beheer of passief beheer en stelt de bijpassende tracking errors vast.

Het Fonds:

Eén van de Investment Beliefs is 'passief tenzij'. Soms is het bijvoorbeeld niet realistisch om een asset-categorie puur passief te laten beheren. Voorbeelden hiervan zijn de illiquide beleggingen, maar ook Emerging Markets low-vol. Voor veel Return-portefeuille-categorieën wordt een uitzondering gemaakt en is gekozen voor actief beheer: vastgoed, credits, EMD, low-vol aandelen. Bij aandelen wordt voor een deel passief belegd. Het betreffen de aandelen in zowel Developed Markets als Emerging Markets, voor zover het niet de low-vol mandaten zijn.

De Tracking Errors worden bepaald door Investment Management samen met Risk Management. Afhankelijk van het mandaat en de plek in de portefeuille worden deze opgesteld. Passieve mandaten hebben een zeer beperkte TE, actieve mandaten een hogere.

MVB-beleid en Europese sanctiewetgeving

Het Algemeen Bestuur stelt een beleid vast voor maatschappelijk verantwoord beleggen en het Uitvoerend Bestuur zorgt voor de implementatie hiervan. Het Uitvoerend Bestuur zorgt voor naleving van de EU-sanctiemaatregelen.

Het Fonds:

Het Fonds houdt rekening met de sociale en milieu-impact van de beleggingen. Dit is uitgebreid beschreven in het afzonderlijke MVB-beleidsdocument van het Fonds (MVB= maatschappelijk verantwoord beleggen). Het Fonds kiest ervoor om de maatschappelijke normen en de waarden van de deelnemers vorm te geven in de portefeuille. Dit betekent dat het Fonds rekening houdt met de sociale en milieu-impact van de beleggingen. Meer specifiek zal het Fonds zich richten op de gekozen thema's mensenrechten, milieu en klimaat, arbeidsomstandigheden, gezondheid en anti-corruptie. Belangrijke randvoorwaarden zijn het eigen reputatiemanagement, alsmede een aantrekkelijke risico/rendementsverhouding en het behalen van de pensioendoelstellingen. Het is belangrijk dat het beleid eigen is en dat het herkenbaar, uitlegbaar en uitvoerbaar is.

Risicomanagement

Voor het beleggingsbeleid zijn hoogwaardige risicomanagementprocessen aanwezig. Opzet en werking hiervan worden periodiek getoetst.

Het Fonds:

Het Risk Management Framework bevat de kaders van alle risicomaatstaven waar het Fonds op toetst. Periodiek bekijkt Risk Management of deze kaders up-to-date zijn en of het beleid nog toepasbaar is in de situatie waarin het Fonds acteert. Als blijkt dat het beleid aangepast moet worden naar de nieuwe situatie, zal Risk Management daartoe initiatief nemen. Op kwartaalbasis krijgt het Fonds inzicht in de belangrijkste risicomaatstaven en in de mate waarin deze inzichten/cijfers vallen binnen de risicokaders van het Fonds.

Bijlage 5 Methode voor toetsing excassokosten-voorziening

Voor het jaarlijks toetsen van de hoogte van de excassokosten-voorziening wordt de volgende methode toegepast:

- a. *De prognose van toekomstige uitvoeringskosten is een combinatie van huidige uitvoeringskosten, bijstellingen hiervan via expert-opinion en indexatie voor loon- en prijsstijgingen.*

De basis voor de toets vormen de actuele uitvoeringskosten. De afdeling O&C zal beoordelen of, en zo ja in welke mate, de huidige begroting nog aanpassing behoeft voor tijdelijke versus structurele ontwikkelingen. Zo kunnen er in de begroting van de uitvoeringskosten éénmalige projectkosten zitten, of juist voorzienbare structurele kosten ontbreken (bijvoorbeeld gepland extra personeel van het Bestuursbureau). O&C zal eventuele aanpassingen beargumenteerd vastleggen.

De resulterende begrootte uitvoeringskosten worden vervolgens jaarlijks geïndexeerd. Personeelskosten met een loonindex van 2,5% en overige kosten met een prijsindex van 2%. Deze loon- en prijsindexcijfers zijn gelijk aan die welke in het Besluit financieel toetsingskader (artikel 23a) worden gehanteerd. Indien de actuele inflatiecijfers aanleiding geven om uit te gaan van afwijkende, hogere inflatieverwachtingen, zal dit gemotiveerd worden toegepast.

- b. *Een aanpassing van de toedeling van de kosten wordt vastgesteld door het Uitvoerend Bestuur*

De afdeling O&C hanteert de volgende wijze van toedeling van kosten naar uitvoeringskosten:

- Uitgangspunt zijn de kosten voor pensioenuitvoering- en administratie.
- De direct aan vermogensbeheer toewijsbare kosten worden hierop in mindering gebracht.
- De direct aan pensioenbeheer toewijsbare kosten worden zichtbaar gemaakt.
- De resterende kosten ("overhead") worden met een verdeelsleutel toegerekend aan vermogensbeheer en pensioenbeheer.

Deze wijze van toedeling wordt bij de toetsing van de excassokosten-voorziening over 2016 voor het eerst gehanteerd. Toekomstige wijzigingen op de verdeling in enig jaar zullen gemotiveerd door het Bestuursbureau worden voorgelegd aan het Uitvoerend Bestuur.

- c. *Kasstroom, krimp Fonds, disconteringsvoet, termijn*

De vrijval van excassokosten wordt gebaseerd op de jaarlijks met de prijsinflatie te verhogen verwachte uitkeringen. Deze uitkeringen worden gebaseerd op de actuele nominale kasstromen. De uitvoeringskosten nemen jaarlijks af met de krimp van het deelnemersbestand en groeien met de loon- en prijsinflatie. De krimp van het deelnemersbestand is gebaseerd op de meest actuele projectie hiervan door Ortec.

De netto kasstromen (vrijvallende excassokosten versus uitvoeringskosten) worden verdisconteerd op basis van de actuele swap-curve.

De horizon waarover de discontering plaatsvindt bedraagt 30 jaar. Projecties van lasten en baten die verder reiken dan deze horizon acht het Fonds dermate onzeker dat deze buiten beschouwing blijven. Ook is het na een dergelijk lange termijn de vraag of het Fonds in de huidige vorm voortbestaat of dat in de tussentijd aanpassingen met materiële impact op de kosten hebben plaatsgevonden.

- d. *Omgang met eventueel overschot/tekort*

Indien de toets aantoonde dat over de looptijd sprake is van een overschot, leidt dit in principe niet tot een verlaging van de excassokosten-opslag. Immers, zolang de overeenkomst met werkgevers

bestaat over de uitvoeringskosten, zouden de werkgevers benadeeld worden als de opslag verlaagd wordt.

Als de analyse een tekort laat zien, is een aanpassing afhankelijk van de omvang en duur van het tekort. Indien het tekort minder bedraagt dan 0,15% van de voorziening pensioenverplichtingen, zal het Fonds de excassokosten-voorziening niet aanpassen. Indien een tekort van tenminste 0,05% 3 jaar achtereen optreedt, of het tekort groter is dan 0,15%, zal het Fonds de excassokostenopslag verhogen tot het vereiste niveau.

De drempel van 0,15% impliceert een afwijking van 10% ten opzichte van de huidige excassokostenopslag van 1,5%. In termen van absolute kosten per jaar betekent een marge van 0,15% extra een bedrag van 1 mln euro hogere pensioenuitvoeringskosten per jaar.

De marge van 0,15% blijft ook onder de materialiteitsdrempel van de certificerend actuaire (zijnde 0,2%).

e. Jaarlijks wordt de toereikendheid getoetst per eind november

Per eind november is de begrotingscyclus voor het daaropvolgende jaar gereed. Op dat moment beoordeelt O&C de begroting volgens de stappen genoemd onder 1 en wordt een verdeling gemaakt volgens punt 2. De resulterende kosten worden geprojecteerd op basis van de regels onder punt 3. Afhankelijk van de uitkomst wordt eventueel per jaareinde van datzelfde jaar een extra voorziening getroffen, conform punt 4.

f. Timing van kasstromen vooralsnog niet van belang

Met de hierboven beschreven wijze van toetsing stelt het Fonds vast of de excassokosten-voorziening toereikend is. Bij het huidige patroon van de kasstromen is er op totaalniveau sprake van een overschot, maar niet voor elk jaar afzonderlijk. In de eerste jaren is er sprake van een tekort en in de jaren daarna van een overschot. Zolang de werkgevers hun contractuele verplichting nakomen om het jaarlijkse ontbrekende deel van de uitvoeringskosten aan te vullen, is deze mismatch in tijd niet relevant. Dat wordt het pas, als van die nakoming geen sprake meer is. Op dat moment zal het Fonds het patroon van de onttrekking aan de excassokosten-voorziening moeten aanpassen zodat de jaarlijkse uitvoeringskosten betaald kunnen worden.

